

Nasjonal tilsynskampanje med solarievirksomheter i 2022

Referanse

Bredholt K, Nilsen LTN, Nakken IE. Nasjonal tilsynskampanje med solarievirksomheter i 2022.

DSA-rapport 2023:02. Østerås, Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet, 2023.

Publisert

2023-03-08

Sider

42

DSA,
Postboks 329 Skøyen,
No-0213 Oslo,
Norge.

Emneord

Solarium. Solstudio. Regelverk. Tilsyn. UV. Aldersgrense.

Telefon

67 16 25 00

Faks

67 14 74 07

Email

dsa@dsa.no
dsa.no

Resymé

Rapporten presenterer resultater fra en tilsynskampanje med solarievirksomheter som DSA arrangerte for landets kommuner i 2022. Dette var en oppfølging av tilsvarende kampanje i 2017. Totalt 101 kommuner deltok, og de kontrollerte til sammen 265 virksomheter. Fokus for kampanjen var følgende av kravene som stilles til solarievirksomheter: Alderskontroll, bestått kunnskapsprøve, advarselsplakat, informasjon til kunden om relevante risikofaktorer ved solariebruk og melding til DSA.

ISSN 2535-7339

Reference

Bredholt K, Nilsen LTN, Nakken IE. National inspection campaign with sunbed facilities in 2022.

DSA Report 2023:02. Østerås: Norwegian Radiation and Nuclear Safety Authority, 2023.

Language: Norwegian.

Key words

Solarium. Sunbed. Regulations. Inspections. UV. Age limit.

Abstract

The report presents the results from a national inspection campaign with sunbed establishments that DSA arranged for the municipalities in Norway in 2022. The campaign was a follow-up to a similar campaign in 2017. In total 101 municipalities participated, and they inspected 265 sunbed establishments altogether. The focus of the campaign was the following requirements for sunbed establishments: Age control, knowledge test, warning poster, information to the customer about relevant risk factors regarding sunbed use and notification to DSA.

Prosjektleder: Kirsti Bredholt

Godkjent:

Kristin Elise Frogg, avdelingsdirektør, Avdeling strålevern og miljøforvaltning

Nasjonal tilsynskampanje med solarievirksomheter i 2022

Kirsti Bredholt

Lill Tove N. Nilsen

Ingeborg E. Nakken

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	4
Summary in English	5
1 Innledning	6
2 Regelverk og tilsyn med solarier	7
2.1 Virksomhetsbegrepet – hvem skal tilsynet rettes mot?	7
2.2 System for alderskontroll	8
2.2.1 Ulike tillatte løsninger	9
2.3 Informasjon til kunden	10
2.3.1 Endring av forvaltningspraksis i etterkant av tilsynskampanjen i 2017	11
2.4 Bestått kunnskapsprøve – Solarieprøven	12
2.4.1 Hvem skal ha tatt Solarieprøven?	12
2.5 Obligatorisk advarselsplakat	12
2.6 Melding til DSA	13
3 Gjennomføring av tilsynskampanjen	14
3.1 Ressurser for tilsynspersonell	14
3.2 Innsamling av data	14
4 Resultater fra tilsynskampanjen	15
4.1 Inspiserte virksomheter	15
4.2 Overholdelse av forskriftskrav	18
4.2.1 Avvik fordelt etter betjeningsgrad	22
4.2.2 Avvik fordelt etter virksomhetenes størrelse	23
4.2.3 Avvik fordelt etter type solarievirksomhet	25
4.2.4 Avvik fordelt etter geografisk lokalisering	26
4.2.5 Avvik ved varslet og uvarslet tilsyn	28
4.2.6 Avvik hos virksomheter også inspisert i 2017-kampanjen	29
5 Aktivitet i DSAs elektroniske meldesystem	32
5.1 Antall innsendte meldinger	32
5.2 Antall solarievirksomheter og solarier i drift	33
6 Erfaringer, utfordringer og videre arbeid	35
6.1 Implementering av nye forskriftskrav	35
6.2 Avvik eller anmerkning?	35
6.3 Alderskontroll	36
6.3.1 Er tilsynet med alderskontrollsystemene godt nok?	36
6.3.2 Er alderskontrollen god nok?	36
6.4 Blir kunden tilstrekkelig informert om risiko ved å ta solarium?	37
6.5 Solarieprøven	38
6.6 Tilsyn hjelper	38
7 Konklusjon	40
8 Litteraturhenvisninger	41

Sammendrag

Norge er et av landene i verden som har høyest forekomst av hudkreft. Vi er også det landet i Europa med høyest dødelighet som følge av melanom (føflekkreft). En viktig årsak til den høye forekomsten antas å være solingsvanene våre med mye soling, både utendørs her i Norge og ved utenlandsreiser, samt soling i solarium. Selv om eksponering for UV-stråling fra sola står for størstedelen av hudkreft-tilfellene, forårsaker bruk av solarium en ikke ubetydelig andel. Bruk av solarium, spesielt når bruken starter i ung alder, gir økt risiko for hudkreft, og krefttrisikoen øker med økende solariebruk.

I Norge har vi siden 1983 hatt et regelverk rettet mot virksomheter som tilbyr solarium. I løpet av de siste ti årene har det kommet flere endringer i dette regelverket. Blant annet er det blitt krav til at virksomheten skal informere kundene om relevante risikofaktorer ved bruk av solarium, ansatte med kundekontakt og ansvarlig for daglig drift skal ha bestått en kunnskapsprøve (Solarieprøven), advarselsplakat utformet av Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA) skal være oppslått i lokalet og det skal være et tilfredsstillende system for alderskontroll som sikrer at ingen under 18 år får tilgang til å ta solarium.

For å sette søkelys på regelverksendringene og samtidig undersøke i hvilken grad solariebransjen oppfylte de nye kravene, gjennomførte DSA høsten 2017 en nasjonal tilsynskampanje i samarbeid med kommunene. Kampanjen i 2022 var en oppfølging av denne. De samme kravene var i fokus som i 2017, og i tillegg ble det kontrollert om virksomhetens solarier var registrert i DSAs meldesystem for strålekilder. Formålet med en ny tilsynskampanje var både å undersøke i hvilken grad regelverket etterleves over tid i virksomheter som tidligere er kontrollert, samt å nå ut til virksomheter som ikke er kontrollert tidligere.

Denne rapporten presenterer resultatene fra tilsynskampanjen i 2022. Noen av resultatene sammenlignes med tilsvarende resultater fra 2017-kampanjen. Resultatene viser at 65 % av virksomhetene det ble gjennomført tilsyn ved, brøt med ett eller flere av de nevnte fem kravene i strålevernforskriften. Flest avvik ble avdekket ved de minste virksomhetene og ved hel- og deltidsbetjente virksomheter. Vi ser en bedring fra forrige kampanje med 15 % nedgang i andel avvik for de fire kravene det ble ført tilsyn med i både 2022 og 2017. Bedringen er størst for system for alderskontroll og informasjon til kunde og minst for Solarieprøven. Vi ser også at antall solarier som er i bruk og antall virksomheter som tilbyr soling i solarium har gått ned i løpet av de siste årene.

Tilsyn fører til større grad av oppfyllelse av kravene i strålevernforskriften. Likevel får personer under 18 år fortsatt tilgang til solarier. Kundene blir heller ikke i tilstrekkelig grad informert om risiko ved å bruke solarium. For å redusere risiko for hudkreft må eksponering for UV fra sol og solarium reduseres. Det er derfor grunn til å stramme inn regelverket og forvaltningspraksis knyttet til solarier.

Summary in English

Norway is one of the countries in the world with highest incidence of skin cancer. We also have the highest mortality rate due to melanoma in Europe. One important reason for this high incidence is assumed to be our sun-tanning behaviour with excess sunbathing, both outdoors in Norway and on sun holidays, as well as by using sunbeds. Although most skin cancers are attributable to UV exposure from the sun, the contribution from exposure to sunbeds to skin cancer incidence is not negligible. Sunbed use, especially when first exposure takes place in younger ages, increases the risk of skin cancer and the risk increases with number of sessions and frequency of use.

In Norway, we have had regulations for sunbed establishments since 1983. During the last ten years, several changes have been made to these regulations. Among other things, the establishment offering sunbed must inform each customer about relevant risk factors regarding the use of sunbeds. They must display a notice (poster) prepared by the DSA with warning text and protection advice which is easily visible on the premises. The person responsible for the daily operation of the sunbed and the employees in contact with the customers must have passed a competence test (the Solarium Exam). Last, all sunbed facilities must have an age control system that adequately controls and ensures that persons under 18 years of age are not permitted access to the sunbed.

To focus on the extensive regulatory changes and at the same time examine the extent to which the sunbed establishments fulfilled the new requirements, DSA carried out a national inspection campaign in cooperation with the Norwegian municipalities in the autumn of 2017. The 2022 campaign was a follow-up of this campaign. The same requirements were in focus in both campaigns, and in 2022 notification to DSA was added as well. The purpose of arranging another campaign was to reveal to what extent the requirements remain fulfilled in establishments already inspected and to inspect more establishments not previously checked.

This report presents the results from the inspection campaign in 2022. Some of the results are compared to corresponding results from the 2017 campaign. The results show that approximately 65% of the inspected establishments breached with one or more of the five requirements in focus. Most breaches were found for the smallest establishments and those with full-time or part-time staffing. Regarding the four requirements in focus in both campaigns, we see an improvement, 15% decrease in proportion of breaches, as compared to the previous campaign. The improvement was largest for age control system and information to customers and smallest for the Solarium Exam. The number of sunbeds in use and the number of sunbed establishments have decreased over the last years.

Inspections contribute to a larger extent of fulfilment of the requirements in the regulations, but there are reasons to believe that minors still get access to sunbeds, and the customers are not sufficiently informed about the risks of using sunbeds. To reduce the risk of getting skin cancer, UV exposure from sun and sunbeds must be reduced. It may be necessary to consider further strengthening of the regulations and administrative practices relating to sunbeds.

1 Innledning

Endringer i befolkningens solingsvaner med økt eksponering for UV-stråling, både fra sola utendørs i Norge og på Syden-ferier, samt bruk av solarium, er antatt å være hovedårsaken til økningen i forekomst av hudkreft de siste tiårene (1, 2). Selv om eksponering for UV fra sola står for størstedelen av hudkreft-tilfellene, forårsaker bruk av solarium en ikke ubetydelig andel. Risikoen for hudkreft øker uansett alder, men er høyest når solariebruken starter i ung alder, og risikoen øker med økende bruk (3-5). Ifølge Kreftforeningens solvaneundersøkelser for befolkningen (6) og blant ungdom (7) i 2020 og 2022, har omtrent en av ti personer i den generelle befolkningen, og to til tre av ti ungdommer i alderen 16-24 år, brukt solarium siste år. I 2022 var halvparten av ungdommene under 18 år første gang de tok solarium, og 15 % var under 15 år.

For å møte disse utfordringene har den nasjonale UV- og hudkreftstrategien (8) satt som mål å redusere veksten i forekomst av hudkreft med 25 % innen 2040 sammenlignet med 2018 og redusere dødelighet av hudkreft gjennom tidligere oppdagelse.

Strengere regulering av solariebransjen, blant annet med krav til system som sikrer overholdelse av aldersgrensen, er tiltak innført for å redusere eksponeringen av unge mennesker og dermed risikoen for at disse skal utvikle hud- og fæflekkreft senere i livet.

Krav om informasjon til kundene om relevante risikofaktorer er innført for å gjøre dem bevisst på den risikoen det er å sole seg i solarium, slik at de kan ta et velinformert valg angående sin solingsadferd.

Krav om å bestå en kunnskapsprøve, Solarieprøven, er innført for å sikre et visst kunnskapsnivå hos de som er ansvarlige for daglig drift og ansatte med kundekontakt. Målet er tryggere drift av solariene og at kundene møter ansatte med kunnskap om helserisiko, hudtyper, drift av solarier og krav som stilles i strålevernforskriften til rør, merking av solarier og liknende.

I Norge er det krav om at alle virksomheter som tilbyr soling i solarium skal gi melding om dette til DSA. Per januar 2023 har DSA registrert drøyt 4000 solarier i bruk og ca. 900 virksomheter som tilbyr soling i solarium. Erfaring fra tidligere tilsyn og kommunikasjon med bransjen tilsier at det fortsatt er mange som ikke har sendt melding til DSA om virksomheten sin, samtidig som mange ikke melder fra når de selger solarier eller legger ned virksomheten.

DSA er ansvarlig myndighet for stråling fra solarier i Norge. Med mange solarievirksomheter spredt over hele landet, er det vanskelig for DSA å følge opp hver enkelt av dem. Myndighet til å føre tilsyn med solarier er derfor delegert til kommunene, jmfør strålevernforskriften § 60 (9). Verdens helseorganisasjon (WHO) peker på at det er effektivt og helt avgjørende at lokale myndigheter utfører tilsyn med solarievirksomhetene for å sikre en best mulig etterlevelse av regelverket, og dermed redusere farene for helseskader fra solariene (10).

På bakgrunn av flere endringer i regelverket de siste årene og for å få bedre oversikt over etterlevelse av regelverket, inviterte DSA alle norske kommuner til å delta i en nasjonal tilsynskampanje i 2017. DSA og 200 av Norges daværende 426 kommuner deltok. Resultatene fra denne kampanjen er publisert i en egen DSA-rapport (11) og viste at nesten tre fjerdedeler av alle virksomhetene det ble ført tilsyn ved, brøt med ett eller flere av de nye kravene (alderskontrollsystem, informasjon til kunde, bestått kunnskapsprøve).

For å se om og i hvilken grad regelverket etterleves over tid, arrangerte DSA en ny, oppfølgende tilsynskampanje for kommunene i perioden 14.–25. mars 2022. Kommunene ble oppfordret til å føre tilsyn med både virksomheter som ble kontrollert i 2017 og virksomheter som ikke er kontrollert tidligere. Totalt 101 av Norges nåværende 356 kommuner deltok. Denne rapporten tar for seg resultatene fra denne oppfølgende tilsynskampanjen.

2 Regelverk og tilsyn med solarier

Alle virksomheter som tilbyr soling i solarium til kosmetisk bruk, skal oppfylle krav gitt i strålevernforskriften (9). Kravene gjelder ikke bare for rene solstudioer, men også for treningssentre, frisører, hudsalonger, arbeidsplasser og lignende som tilbyr bruk av solarium.

I løpet av de siste ti årene har det kommet flere nye, til dels omfattende krav til solarievirksomheter i strålevernforskriften §§ 36-38. DSA arrangerte derfor en tilsynskampanje høsten 2017 i samarbeid med landets kommuner (11), der fokus for kampanjen var følgende av de nyeste kravene:

- Fra 1. januar 2017: Alle virksomheter som tilbyr soling i solarier må ha et tilfredsstillende system for alderskontroll som sikrer at personer under 18 år ikke kan ta solarium, jmfør § 37.
- Fra 1. januar 2015: Kundene skal informeres om relevante risikofaktorer ved solariebruk, jmfør § 38 andre ledd.
- Fra 1. januar 2016: Ansvarlig for daglig drift av solariet, samt ansatte med kundekontakt skal ha bestått en kompetanseprøve – Solarieprøven, jmfør § 38 første ledd.
- Fra 1. januar 2017: Virksomheten skal ha oppslag med advarselstekst og verneregler utarbeidet av DSA, lett synlig i lokalet, jmfør § 38 tredje ledd bokstav d.

Som et minimum måtte alle kommuner som deltok i kampanjen føre tilsyn etter disse fokuskravene. De som ønsket, kunne i tillegg velge å også føre tilsyn etter de øvrige kravene som stilles til solarievirksomheter i strålevernforskriften.

Det tar ofte tid å innføre nytt regelverk, og det kan være utfordrende både for bransje og tilsynsmyndigheter å sette seg inn i nye regler og innrette seg etter disse. Store, nasjonale tilsynskampanjer kan bidra til at prosessen med informasjon ut til bransjen og innføring av nytt regelverk går raskere, og til å gi DSA bedre oversikt over etterlevelsen av strålevernregelverket i Norge. Tilsynskampanjen i 2017 var et viktig bidrag inn i denne prosessen. Mange virksomheter ble kontrollert og avvik ble rettet. For å se i hvilken grad regelverket etterleves over tid, besluttet DSA ganske raskt etter 2017-kampanjen å arrangere en ny, oppfølgende kampanje. Denne gikk av stabelen våren 2022. De samme fire kravene var fokus for også denne kampanjen. I tillegg ble kravet om melding av solarievirksomheten til DSA tatt med som et ytterligere fokuskrav. Kampanjen skulle omfatte virksomheter som tidligere er kontrollert, samt nå ut til virksomheter som ikke er kontrollert tidligere.

Erfaringsmessig vet vi at det alltid er en del virksomheter som ikke har gitt melding til DSA og som dermed lett kan gå under «radaren» til tilsynsmyndighetene. Det er også mange virksomheter som tidligere er meldt til DSA som unnlater å melde fra om salg av solariene eller salg eller nedleggelse av virksomheten. Vi valgte derfor å inkludere kravet om melding til DSA som ett av punktene som skulle kontrolleres under kampanjen i 2022. DSA får på den måten et mer riktig bilde av hvor mange solarier som er i drift, og det er enklere for kommunen å få oversikt over virksomhetene de skal føre tilsyn med.

2.1 Virksomhetsbegrepet – hvem skal tilsynet rettes mot?

Solariebransjen i Norge består av et stort mangfold av virksomheter og med ulike driftsmodeller. Det finnes blant annet franchise-modeller, virksomheter som eier solarier, store og små kjeder som tilbyr soling i solarier og større virksomheter som leier ut solarier til små virksomheter.

Ordlyden i strålevernforskriften § 38 retter seg mot virksomheter som «tilbyr soling i solarier». Det kommer frem av forarbeidene i strålevernloven at virksomhetsbegrepet skal tolkes vidt, jmfør ot.prp. nr. 88 (1998-

99). Det finnes ulike driftsmodeller i solariebransjen, og det er derfor behov for fleksibilitet i tolkningen av regelverket, slik at forvaltningen harmonerer med formålet bak reglene.

DSA og flere kommuner har erfart at treningssentre og lignende som har solarier i sine lokaler (lokal tilbyder), anfører at tilsynet ikke skal rettes mot dem, men mot eier av solariene (sentral tilbyder). DSA har i «Veileder til kommunenes tilsyn med solarier» (12) angitt at i tilfeller hvor frisører, treningssentre etc. leier solarier og tilbyr soling til kundene, skal tilsynet rettes mot den virksomheten som tilbyr solariet i, eller i tilknytning til, sine lokaler, altså den lokale tilbyderen.

Etter den forrige tilsynskampanjen med solarier i 2017 kom det flere klagesaker. I 2017 ble noen av tilsynene foretatt av DSA. Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) var derfor klageinstans for disse klagesakene. I en avgjørelse i september 2018 ble DSAs vedtak om pålegg om retting og tvangsmulkt opprettholdt. Saken gjaldt solarier plassert i et treningsstudio der en sentral tilbyder var eier av solariene, og treningssenteret eide lokalet hvor solariet var plassert. Klager anførte at det var sentral og ikke lokal tilbyder som var rette "virksomhet" da det ikke bare var kunder ved treningssenteret som hadde adgang til solariene. Det var sentral tilbyder som eide solariene og treningssenteret kun eide lokalene der solariene var plassert. HOD var ikke enig i denne forståelsen da strålevernforskriften retter seg mot den virksomheten som "tilbyr soling i solarier". Forskriften er fleksibel og gir rom for ulike driftsmodeller. Slik leieforholdet og plasseringen var i dette tilfellet, avgjorde HOD at den ansvarlige virksomhet var virksomheten der solariet var plassert, altså treningssenteret. Det samme ble lagt til grunn av HOD i flere andre lignende klagesaker.

DSA finner etter dette at det er klart at tilsynet skal rette seg mot den virksomhet som tilbyr solarier i, eller i tilknytning til, sine lokaler, uavhengig av hvem som eier solariene.

Det er altså de lokale tilbyderne av solarium som har ansvaret for å påse at regelverket er overholdt. Eksempler på virksomheter som omfattes av bestemmelsen er foruten treningssentre og rene solstudioer, svømmehaller, frisør- og hudpleiesalonger og liknende som leier/eier solarier eller på annen måte tilbyr soling i solarier til sine kunder i sine lokaler. Andre virksomheter som omfattes av bestemmelsen kan være arbeidsplasser, aldershjem eller sykehus som har solarium som et tilbud til sine ansatte eller beboere. Tilsynet skal da rettes mot den aktuelle virksomheten der solariet er plassert.

2.2 System for alderskontroll

Fra 1. juli 2012 har det vært forbudt for solarievirksomheter i Norge å tilby solarium til personer under 18 år. Denne regelverksendringen kom blant annet som følge av anbefalinger fra Verdens helseorganisasjon (WHO) på bakgrunn av at soling har vist å gi økt risiko for hudkreft, og spesielt når solingen starter i ung alder (13). Bruk av solarium ble i 2012 klassifisert som kreftfremkallende for mennesker av WHO sitt fagorgan for kreftforskning, på lik linje med UVB- og UVA-stråling fra sola (14**Feil! Fant ikke referanse kilden.**). Fram til 2017 var det tilstrekkelig at ubetjente og delvis betjente virksomheter hang opp en plakat som informerte om 18-årsgrense, men fra 1. januar 2017 trådte krav om at virksomhetene må ha et system for alderskontroll i kraft, jmfør strålevernforskriften § 37. Systemet skal sikre at personer under 18 år ikke får tilgang til å bruke solariene.

§ 37. Alderskontroll ved bruk av solarier

Det er forbudt for virksomheter å tilby solarier til kosmetisk formål ved salg, utleie eller bruk til personer under 18 år. Virksomhetene skal sørge for et tilfredsstillende system for alderskontroll. Følgende løsninger anses som tilfredsstillende:

- a) Heltidsbetjening eller delvis betjening kombinert med etterfølgende elektronisk adgangskontroll.
- b) Videoautomat med dokumentleser tilknyttet kundesenter.
- c) Annen type forhåndskontroll og registrering kombinert med etterfølgende elektronisk adgangskontroll.

Virksomhetene skal redegjøre for alderskontrollsystemet i meldingen til Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet, jf. § 13. Systemet skal ivareta brukernes personvern.

2.2.1 Ulike tillatte løsninger

Det er opp til den enkelte virksomhet å velge den løsning og det system for alderskontroll som passer virksomheten, så lenge det i tilstrekkelig grad kontrollerer og sikrer at personer under 18 år ikke gis adgang til solarium.

Et system for alderskontroll består av to komponenter: en forhåndskontroll av kundens alder og en etterfølgende adgangskontroll.

2.2.1.1 Forhåndskontroll av kundens alder

Før soling kan tilbys, må det utføres en kontroll av kundens alder. I betjente eller delvis betjente solarievirksomheter, kan betjeningen kontrollere kundens alder ved oppmøte og fremvisning av gyldig legitimasjon (førerkort, pass eller bankkort med bilde). Elektronisk forhåndskontroll av alder kan også benyttes, for eksempel for ubetjente solarier, forutsatt at den oppfyller følgende:

- Ved registrering av kunder og alderskontroll via internett, må det anvendes innloggingsmetoder som sikkerhetsmessig er på nivå med de som benyttes i ID-porten (BankID med flere).
- Dersom legitimasjon (førerkort, pass eller bankkort med bilde) skal leses elektronisk, må det benyttes en dokumentleser spesielt beregnet på dette. Dokumentleser må anvendes i kombinasjon med videoautomat, for å sikre at det er rette vedkommende som gis adgang.

Det anses ikke som god nok elektronisk alderskontroll at kunden betaler med et kreditt- eller debetkort. Selv om man må være over 18 år for å få kredittkort eller alderen til debetkortets eier kan leses ut av kortet, har man ikke noen kontroll på at det er kortets faktiske eier som bruker det.

2.2.1.2 Etterfølgende adgangskontroll

Etter at alderskontrollen er utført, kan det benyttes ulike løsninger for adgangskontroll. For solarier som er betjent i hele åpningstiden, kan betjeningen sørge for at kun de som er over 18 år gis tilgang til solariene. For virksomheter der solarium bare er en del av tilbudet, for eksempel i treningssentre der det ikke bare er solariekunder til stede i lokalene, må man også gjøre en vurdering av om kontrollen er god nok ut fra hvordan lokalene er utformet. Dersom betjeningen i resepsjonen ikke har oversikt over inngangen til solariet, slik at for eksempel polletter, solkort eller lignende kan gis videre til andre når man er ute av syne for betjeningen, er ikke systemet godt nok. I slike tilfeller må virksomheten ha ytterligere adgangskontroll inn til solariene, på samme måte som for ubetjente solarier.

Dersom det skal benyttes elektronisk adgangskontroll, for eksempel for ubetjente og delvis betjente solarier, anses blant annet følgende løsninger som tilfredsstillende:

- kombinasjonsløsninger med for eksempel adgangskort/-brikke og personlig pin-kode
- løsninger som benytter engangskoder man får i SMS, mobil-app eller lignende for å få adgang til solariet

Kun adgangskort/-brikke eller kun kodelås (med mindre det benyttes engangskoder) anses ikke som godt nok på grunn av faren for misbruk (spredning av kode, utlån/tyvlån av adgangskort osv.) (15, 16)

2.3 Informasjon til kunden

I strålevernforskriften § 38 andre ledd står det at «virksomheten skal informere den enkelte kunde om relevante risikofaktorer ved solariebruk.». Dette kravet har vært gjeldende siden 1. januar 2015.

§ 38. Andre krav til virksomhet som tilbyr soling i solarier

Virksomheten skal sørge for at ansvarlig for daglig drift av solarier og ansatte med kundekontakt har bestått en kunnskapsprøve etter retningslinjer gitt av Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet. Bestått prøve har en gyldighet på fem år.

Virksomheten skal informere den enkelte kunde om relevante risikofaktorer ved solariebruk.

Virksomheten skal sørge for

- a) at solariene til enhver tid tilfredsstiller de tekniske kravene, jf. § 36,
- b) å opplyse kunden om anbefalt doseringsplan,
- c) at solarienes tidsur kan innstilles etter anbefalt doseringsplan,
- d) å ha oppslag med advarselstekst og verneregler utarbeidet av Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet lett synlig i lokalet, og
- e) å ha egnede beskyttelsesbriller tilgjengelig for kunden.

Virksomhetene skal ikke ha andre oppslag som tar oppmerksomheten bort fra den obligatoriske advarselsteksten, jf. tredje ledd bokstav d.

DSA har utarbeidet en brosjyre som blant annet gir informasjon om ulike hudtyper, råd om solingstid og informasjon om risiko for hudkreft. Informasjonsmateriellet er utarbeidet i samarbeid med Kreftforeningen, Forbrukerrådet og Norsk Solarieforening. For at kravet skal anses som oppfylt, må brosjyren formidles til hver enkelt kunde ved at en papirbrosjyre deles ut, eventuelt at den ligger tilgjengelig i solingslokalet slik at kunden kan ta denne med seg, eller ved at informasjonen distribueres til kundene elektronisk/er tilgjengelig i elektronisk løsning (for eksempel i samme system som for elektronisk adgangskontroll, for de som benytter dette). Dersom virksomhetene ønsker å gi kunden informasjonen gjennom et annet medium, som for eksempel video eller interaktiv film, er dette mulig, så lenge de påser at alle kundene mottar informasjonen (15, 16).

Brosjyren gir solariekundene informasjon om hudtyper og råd når det gjelder solariebruk.

2.3.1 Endring av forvaltningspraksis i etterkant av tilsynskampanjen i 2017

I kommentarene til forskriften står det at «Virksomheten må informere den enkelte kunde om relevante risikofaktorer ved solariebruk. Strålevernet har utarbeidet informasjonsmaterieil i samarbeid med Kreftforeningen, Forbrukerrådet og Norsk Solarieforening, som skal formidles til den enkelte kunde før første gangs bruk. Deretter skal informasjonsmateriellet formidles jevnlig og minst en gang i året. Formidlingsmåten av informasjonsmateriellet er opp til den enkelte virksomhet, men det må kunne dokumenteres at den enkelte kunde har mottatt og lest informasjonen, ved signering eller annen bekreftelse.»

Dette var den tidligere forvaltningspraksisen for informasjonskravet i § 38 andre ledd, og som gjaldt under tilsynskampanjen i 2017. I etterkant av kampanjen, endret imidlertid DSA, i samråd med HOD, forvaltningspraksisen for dette kravet til slik det er beskrevet ovenfor i avsnitt 2.3. Denne nye forvaltningspraksisen, der det ikke lenger kreves signering eller årlig gjentakelse, var dermed gjeldende ved 2022-kampanjen. Ordlyden i kommentarene til strålevernforskriften er imidlertid fortsatt ikke endret.

Endringen i forvaltningspraksis medfører at kriteriene for å oppfylle informasjonskravet var forskjellige under kampanjene i 2017 og 2022.

2.4 Bestått kunnskapsprøve – Solarieprøven

Fra 1. januar 2016 har det vært krav til at ansvarlig for daglig drift av solariet og ansatte med kundekontakt har bestått en kunnskapsprøve, jmfør § 38 (9). Prøven har gyldighet på fem år.

DSA har utarbeidet kunnskapsprøven og en tilhørende opplæring – Solarieprøven og Solarieopplæringen. Solarieopplæringen er frivillig og gjennomføres som et nettbasert selvstudium, med en gjennomføringstid på ca. 5 timer. Den er tilgjengelig for kandidaten i ett år etter påmelding. Solarieprøven kan avlegges på et av Norsk Test sine testsentre rundt om i landet eller over internett som en såkalt video-overvåket test. Solarieprøven består av 35 flervalgsspørsmål som skal besvares innen 30 minutter. Ved bestått prøve får kandidaten utdelt et kursbevis med bilde og navn.

Kandidatene får informasjon og kjøper tilgang til både opplæring og prøve på www.solarieprøven.no.

2.4.1 Hvem skal ha tatt Solarieprøven?

Følgende personer er å betrakte som **ansatte med kundekontakt** og må følgelig ha bestått Solarieprøven (listen er ikke uttømmende):

- Den/de som foretar alders- og/eller adgangskontroll eller gir ut informasjon til solariebrukerne.
- Alle som jobber i resepsjon, kasse eller liknende på solstudioer eller treningssentre/svømmehaller/hotell/ bensinstasjoner osv. som tilbyr soling i solarium, og som derfor har naturlig mulighet for å snakke med/kommunisere med kunder om solingsspørsmål. Det anses ikke tilstrekkelig at de ansatte kun henviser til et telefonnummer for solingsspørsmål.
- Den/de som er satt opp som lokal kontaktperson for solariekunder i ubetjente solstudioer, for eksempel gjennom oppslag i lokalet eller i elektronisk løsning.

Den som er **ansvarlig for daglig drift av solariet**, altså den som er ansvarlig for at alminnelig/mindre vedlikehold, daglig kontroll med/ettersyn av solariene, skifte av rør og liknende blir utført, skal også ha gjennomført Solarieprøven. Dette innebærer at det ikke er tilstrekkelig at utleier/eier av solariet har tatt Solarieprøven dersom leietaker/tilbyder av solarium faktisk er den som etterser og gjør mindre vedlikehold på solariet i det daglige (15, 16).

HOD behandlet i etterkant av tilsynskampanjen i 2017 flere klager om hvem som skal ha tatt Solarieprøven. I sin behandling av klagen understreket departementet at kravene om å ha bestått Solarieprøven retter seg mot selve virksomheten som tilbyr solarium, uavhengig av hvem som faktisk eier solariene. Enhver ansatt ved den lokale virksomheten som har naturlig mulighet for å snakke med/kommunisere med kundene eller brukerne av solariet skal ha bestått Solarieprøven. Det betyr at også ansatte på treningsstudioet, hos frisøren eller i svømmehallen må ha bestått prøven. Departementets tolkning er dermed lik DSAs tolkning av begrepet «virksomhet» i strålevernforskriften.

2.5 Obligatorisk advarselsplakat

Det har lenge vært krav i strålevernforskriften om at virksomheter som tilbyr soling i solarier skal ha oppslag med advarselstekst og verneregler i samsvar med den europeiske solariestandarden (17).

Fra 1. januar 2017 ble det krav til at virksomhetene skal bruke DSA sin versjon av advarselsplakaten. Denne plakaten skal henge lett synlig i lokalet. Virksomheten skal ikke ha andre oppslag som tar

oppmerksomheten bort fra den, jamfør strålevernforskriften § 38 tredje ledd bokstav d og fjerde ledd. Lett synlig innebærer at den må være plassert slik at alle kundene kan se den, uavhengig av hvilket solrom de benytter. Dersom dette ikke er mulig, må det henges opp flere plakater.

Obligatorisk advarselsplakat

2.6 Melding til DSA

Det er krav i strålevernforskriften § 13 om at virksomheter som selger, anskaffer, leier ut eller bruker solarier for kosmetisk formål, skal gi melding til DSA. Melding gjøres ved bruk av DSAs elektroniske meldesystem for strålekilder, EMS, som er tilgjengelig på <https://ems.dsa.no>. Først må virksomheten registreres. Deretter må ett meldeskjema fylles ut og sendes inn for hvert solarium virksomheten har. I meldeskjemaet skal det i tillegg til opplysninger om solariet, oppgis hvilket system for alderskontroll virksomheten benytter, jamfør punktene a-c i § 37. Melding skal gis både før oppstart/nye solarier tas i bruk og ved avhending av solariene, driftsstans, nedleggelse med mer jamfør strålevernforskriften §§ 14 og 15.

3 Gjennomføring av tilsynskampanjen

Tilsynskampanjen ble opprinnelig planlagt arrangert våren 2020, men ble utsatt først ett år på grunn av et pågående arbeid med justeringer av regelverket for solarier samt alle kommunesammenslåinger som skulle skje fra 1.1.2020. DSA besluttet deretter, i samråd med styret i Nettverk for miljørettet folkehelsearbeid (NEMFO), å utsette kampanjen til våren 2022 på grunn av den pågående Covid-19-pandemien og alle utfordringene den førte med seg for mange kommuner. NEMFO er et nettverk for dem som jobber med miljørettet helsevern i kommunene. Kommunene ble i god tid bedt om å sette av tid til kampanjen i uke 11 og 12 i 2022, og lenke til påmeldingsskjema ble sent ut i forkant av kampanjen. Videre informasjon om kampanjen ble sendt til alle som var påmeldt.

Av Norges 356 kommuner, meldte 154 kommuner sin interesse for å delta ved påmeldingstidspunktet. Av ulike årsaker fikk ikke alle disse kommunene deltatt og/eller rapportert inn tilsynsresultater. I noen kommuner viste det seg for eksempel å ikke være noen solarievirksomheter som var i drift, mens andre kommuner ikke hadde kapasitet til å gjennomføre tilsyn allikevel på grunn av sykdom eller behov for å prioritere andre oppgaver.

3.1 Ressurser for tilsynspersonell

I forkant av tilsynskampanjen arrangerte DSA og NEMFO et webinar for alle kommunene som hadde meldt seg på tilsynskampanjen. Her ble det gitt informasjon om kampanjen og en oppdatering på regelverket det skulle føres tilsyn med. Involvert tilsynspersonell i kommunene ble invitert inn i et eget team i Microsoft Teams. Her ble det fortløpende lagt ut informasjon som var relevant for kampanjen, som maler, sjekkliste, oversikt over kandidater som har bestått Solarieprøven med mer. Noe av kommunikasjonen under og i etterkant av kampanjen foregikk også her, inkludert to spørretimer (i form av videomøte) underveis i kampanjen der de involverte kommunene kunne stille spørsmål og få avklart det de var usikre på. DSA var i tillegg tilgjengelig for spørsmål på e-post og telefon før, under og etter kampanjen.

Generell informasjon om regelverket for solarier og tilsyn ligger til enhver tid tilgjengelig på DSAs nettsider. DSA har også publisert en egen veileder om solarietilsyn – Veileder for kommunens tilsyn med solarier (12). Kommunene har tilgang til en oversikt over hvilke solarievirksomheter som er meldt til DSA ved å logge seg inn i på en egen nettside. Denne siden henter data automatisk fra DSAs elektroniske meldesystem for strålekilder (EMS), og kun virksomheter som har solarier med såkalt kildestatus «I bruk» vises i oversikten. Oversikten over meldte virksomheter ble brukt i planleggingen av tilsynene. DSA anbefalte kommunene å prioritere de minste virksomhetene, da det var disse som fikk flest avvik ved forrige tilsynskampanje, men også å velge ut noen større og inkludere både virksomheter som ble kontrollert sist og noen som ikke ble inspisert. Dette for å kunne få et helhetlig inntrykk av status i bransjen, nå og sammenlignet med forrige kampanje. Utover dette var opp til hver enkelt kommune å bestemme hvor mange og hvilke virksomheter som skulle kontrolleres.

3.2 Innsamling av data

DSA laget en løsning for innrapportering av tilsynsresultater ved bruk av Microsoft Forms.

Det var kun resultater fra kontroll av fokuspunktene for kampanjen som skulle rapporteres inn i denne løsningen. Kommuner som også førte tilsyn med andre krav som stilles til solarievirksomhetene, ble bedt om å sende DSA kopi av tilsynsrapporten som ble sendt til virksomheten i tillegg, jamfør vanlig praksis.

4 Resultater fra tilsynskampanjen

Grunnlagsdata til denne rapporten er tilsynsresultatene som er innrapportert fra kommunene som deltok i kampanjen. I tillegg til relevant informasjon om virksomheten, som for eksempel navn, adresse, antall solarier og betjeningsgrad, skulle det for hvert tilsyn registreres hvilke avvik og anmerkninger som ble gitt for fokuskravene for kampanjen. Disse var system for alderskontroll, Solarieprøven, informasjon til kunde, advarselsplakat og melding til DSA. Det er kun resultatene fra tilsyn etter disse kravene som er med i denne rapporten. Der resultatene sammenlignes med resultatene fra kampanjen i 2017, er ikke avvik for melding til DSA inkludert, da dette ikke var et av fokuskravene i 2017.

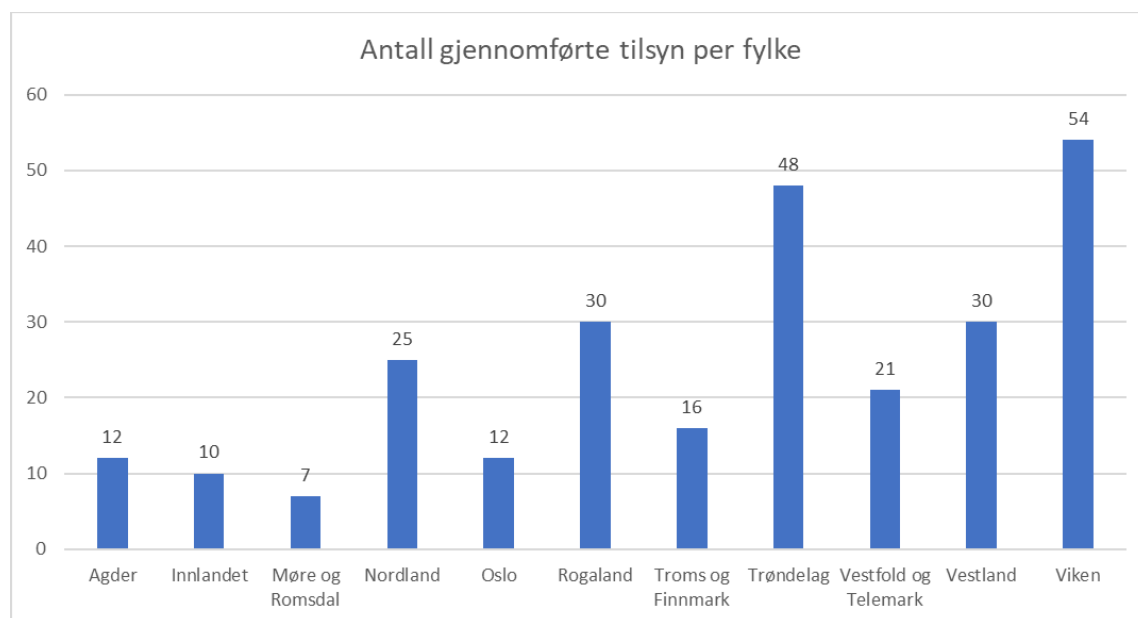
4.1 Inspiserte virksomheter

Ved endt innrapporteringsperiode hadde DSA mottatt resultater fra tilsyn ved 265 solarievirksomheter, fordelt på 101 kommuner. I Oslo kommune deltok åtte av bydelene. I en av kommunene som rapporterte inn data viste det seg at solarievirksomheten allerede var lagt ned da kommunen kom på tilsyn. Denne kommunen er telt med blant de 101 som deltok, siden kommunen faktisk dro ut på tilsyn, men det er ikke inkludert noen tilsynsresultater for denne virksomheten. Tilsynene ble utført i perioden mars-april 2022.

Figur 1 viser den fylkesvise fordelingen av tilsynene. Det ble gjennomført tilsyn i alle fylker, men i varierende antall. Vi ser at Viken ligger på topp med 54 inspiserede virksomheter, tett fulgt av Trøndelag med 48, mens det i Møre og Romsdal kun var syv virksomheter som ble kontrollert.

Til sammenligning ble det gjennomført 460 tilsyn i 2017-kampanjen, inkludert 65 tilsyn utført av DSA. Kommunenes arbeid med Covid-19-pandemien er sannsynlig årsak til at det ble gjennomført færre tilsyn i 2022. I tillegg er det i 2022 færre solarievirksomheter som er i drift sammenlignet med i 2017.

Av de 265 inspiserede virksomhetene, ble 111 (42 %) inspisert også i 2017.

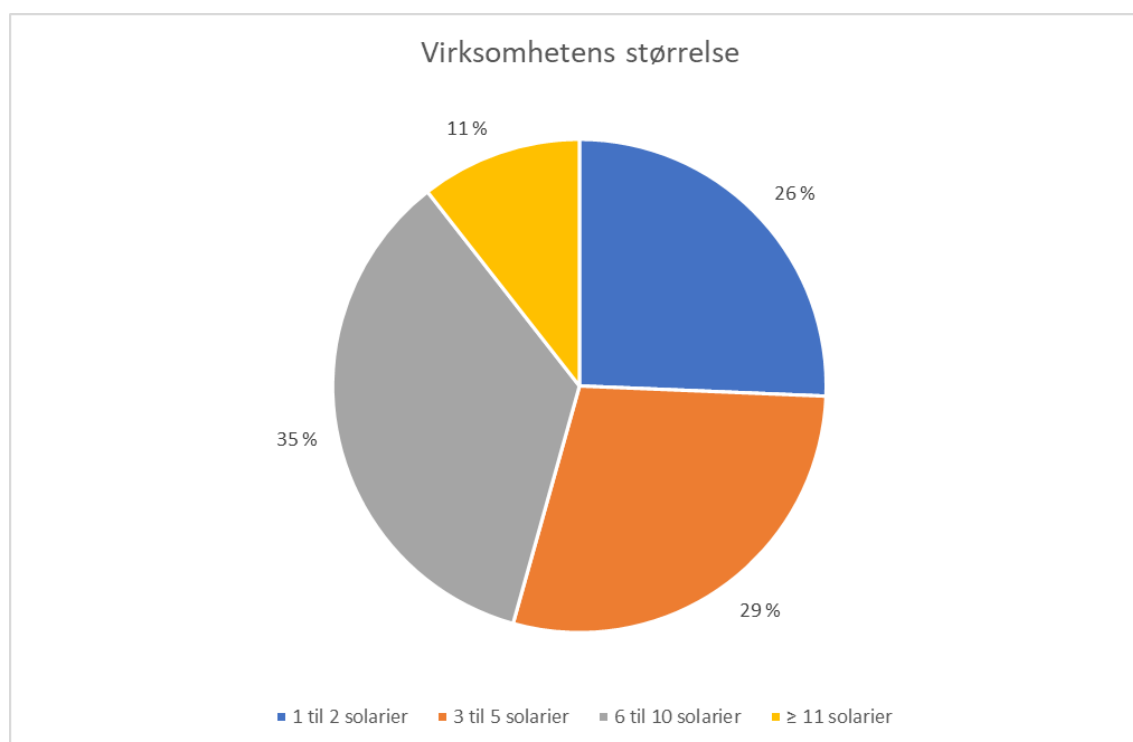
Figur 1: Fylkesvis fordeling av gjennomførte tilsyn under tilsynskampanjen.

Hver enkelt lokasjon hvor det ble gjennomført tilsyn er regnet som en egen virksomhet, i tråd med tolkningen av virksomhetsbegrepet som er beskrevet i kapittel 2.1.

Størrelsen på en solarievirksomhet kan beskrives ut fra antall solarier virksomheten har. Figur 2 viser størrelsesfordelingen for de inspiserte virksomhetene. Vi ser at virksomhetene som ble kontrollert i stor grad var mindre virksomheter som hadde få solarier. Totalt 68 av alle de 265 inspiserte virksomhetene, det vil si om lag hver fjerde virksomhet, hadde kun ett eller to solarier, mens litt over halvparten (55 %) hadde 5 eller færre solarier. Det ble inspisert 93 mellomstore virksomheter med 6 til 10 solarier (35 %) og 28 store virksomheter med 11 eller flere solarier (11 %). Den største virksomheten som ble inspisert, hadde 22 solarier.

De mindre solarievirksomhetene er typisk frisører, bensinstasjoner, treningsstudioer, svømmehaller, sykehjem og liknende som har solarium som et ekstra tilbud til sine kunder eller sine egne ansatte. De større virksomhetene er typisk store solstudiokjeder.

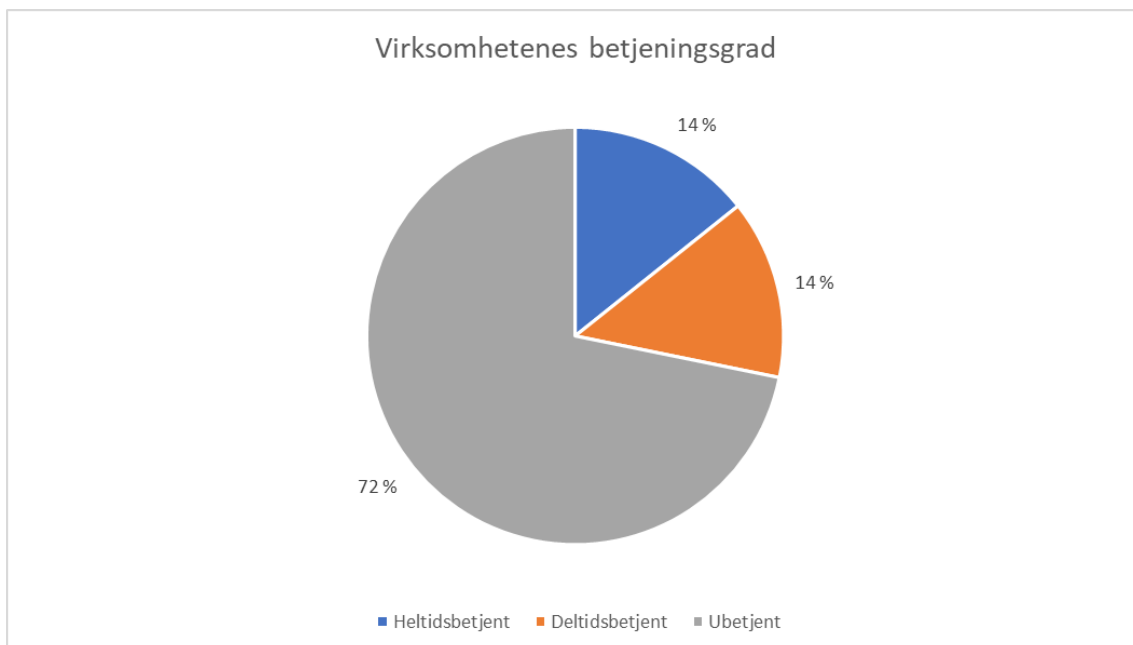
Til sammenligning var det omtrent en like stor andel mindre virksomheter som ble inspisert i 2017, det vil si 51 % med 1 til 5 solarier. Den gang var 25 % mellomstore virksomheter, med 6 til 10 solarier, og 9 % hadde 11 eller flere solarier. Det var imidlertid ukjent størrelse på 15 % av virksomhetene i 2017, så den reelle størrelsesfordelingen kan ha vært noe annerledes.

Figur 2: Prosentvis fordeling av alle inspiserte virksomheter ut fra antall solarier i virksomheten.

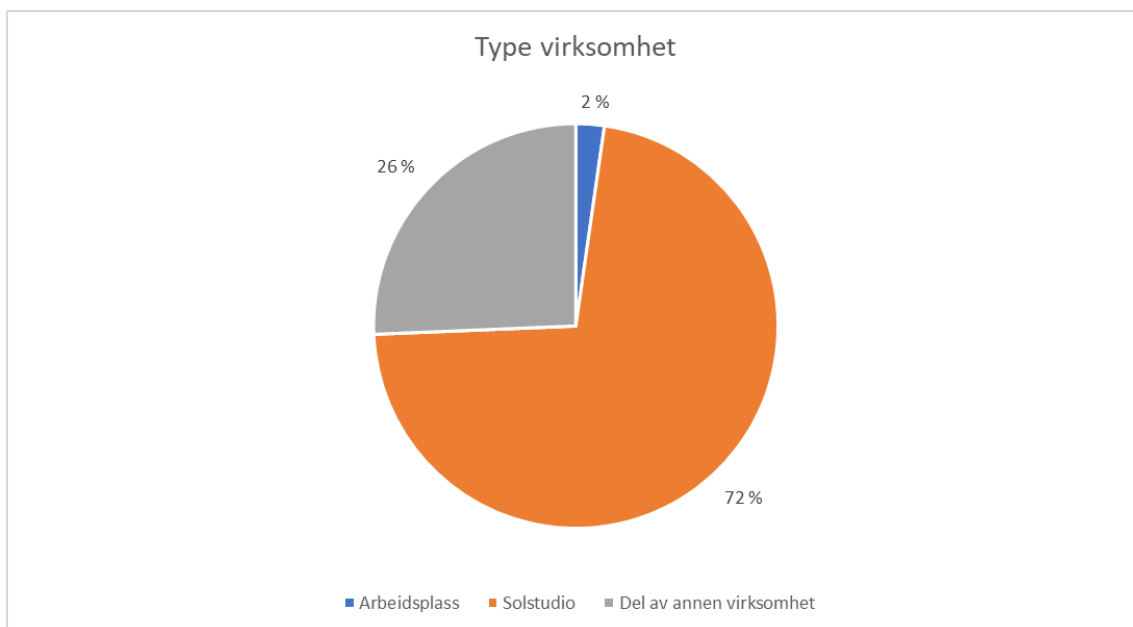
Noen av virksomhetene som tilbyr solarium har betjening som er tilgjengelig i hele eller deler av åpningstiden, mens andre er ubetjente. Figur 3 viser den prosentvise fordelingen av de inspiserte virksomhetene etter betjeningsgrad. Hoveddelen av de inspiserte virksomhetene (191 virksomheter; 72 %) er ubetjente, mens det er like mange heltidsbetjente (37; 14 %) som deltidsbetjente (37; 14 %) virksomheter.

Fordelingen med hensyn til betjeningsgrad er noenlunde lik fordelingen på inspiserte virksomheter i 2017.

Figur 3: Prosentvis fordeling av betjeningsgrad ved alle de inspiserte virksomhetene.

Noen solarievirksomheter er rene solstudioer, der solarium er eneste tilbud, mens andre er del av annen virksomhet der solarium bare er ett av flere tilbud til kundene. Dette er typisk treningssentre, svømmehaller, frisør- og hudpleiesalonger, hotell, kiosk med videre. Det finnes også virksomheter som tilbyr solarium til bruk for sine ansatte. Figur 4 viser den prosentvise fordelingen av de inspiserte virksomhetene etter type virksomhet/brukersted. Vi ser at nesten tre av fire av de kontrollerte virksomhetene er rene solstudioer (191 virksomheter; 72 %), mens om lag en av fire er del av annen virksomhet (68; 26 %). Seks virksomheter (2 %) tilbyr solarium til sine ansatte.

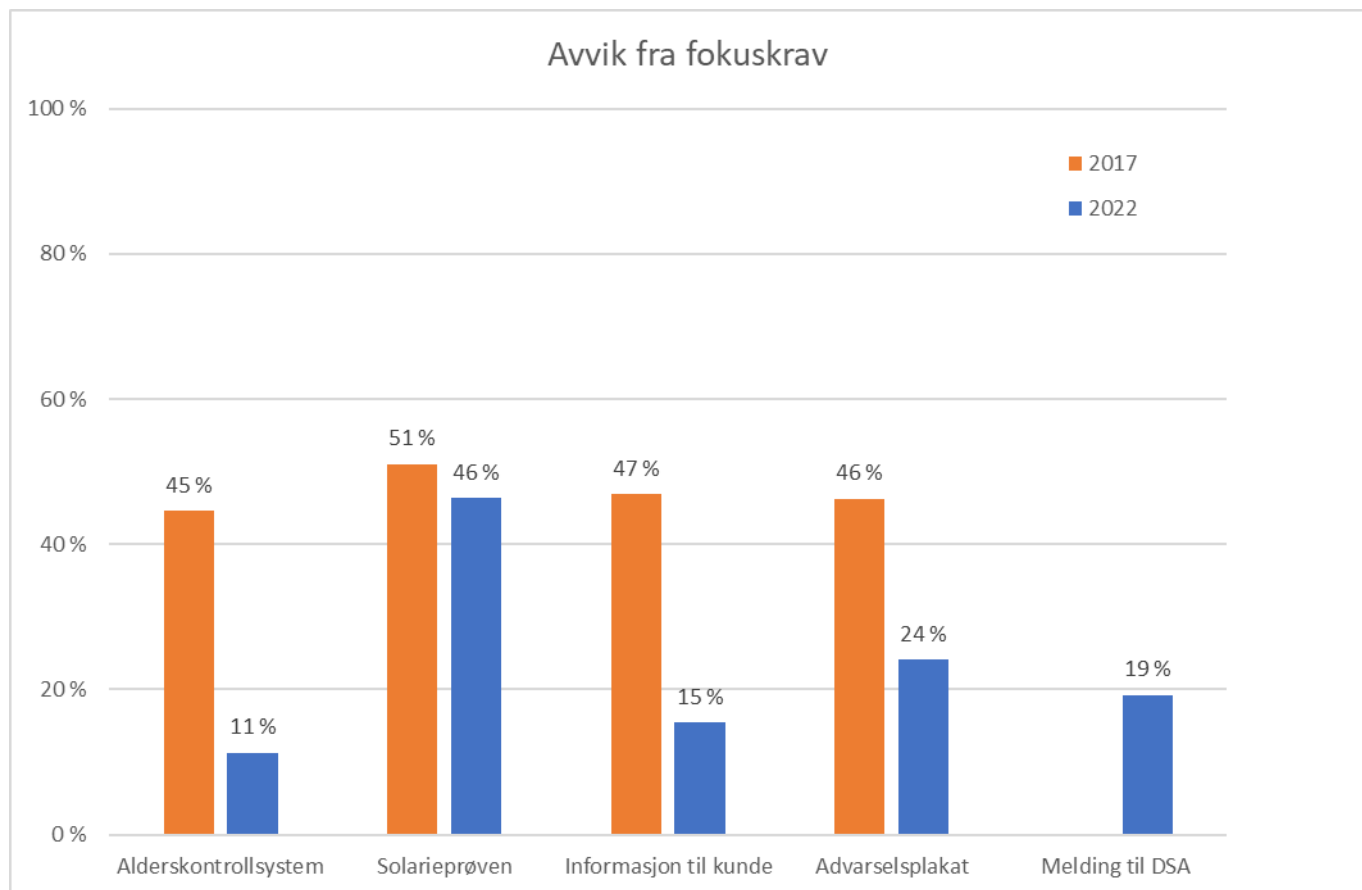
Figur 4: Prosentvis andel av de inspiserte virksomhetene fordelt på type brukersted. «Del av annen virksomhet» inkluderer virksomheter som treningssenter, svømmehall, frisør- og hudpleiesalong, hotell, butikk mm. «Arbeidsplass» vil si virksomheter som har solarium som et tilbud til sine ansatte.

4.2 Overholdelse av forskriftskrav

Det ble gjennomført tilsyn ved 265 solarievirksomheter, og av disse hadde 172 virksomheter (65 %) avvik fra ett eller flere av fokuskravene. Det ble funnet totalt 309 avvik fra kravene om alderskontrollsystem, Solarieprøven, informasjon til kunden, advarselsplakat og melding til DSA i løpet av tilsynskampanjen. I gjennomsnitt hadde hver virksomhet 1,2 avvik. Hvis man kun ser på de virksomhetene hvor det ble avdekket avvik, hadde hver av disse virksomhetene i gjennomsnitt 1,8 avvik.

Ved 92 (35 %) av virksomhetene hvor det ble gjennomført tilsyn, ble det altså ikke avdekket noen avvik fra fokuskravene. Ved 91 (34 %) av virksomhetene ble det avdekket avvik fra ett av kravene, 45 (17 %) hadde avvik fra to av kravene, 22 (8 %) hadde avvik fra tre av kravene, 12 (5 %) hadde avvik fra fire av kravene og ved 3 (1 %) av virksomhetene, ble det avdekket avvik fra alle fem fokuskravene.

Figur 5 viser hvor stor prosentvis andel av de inspiserte virksomhetene som hadde avvik fra krav om henholdsvis alderskontrollsystem, bestått kunnskapsprøve (Solarieprøven), informasjon til kunde, advarselsplakat og melding til DSA i 2022-kampanjen. Figuren viser også tilsvarende resultater fra 2017-kampanjen, bortsett fra melding til DSA som da ikke var et av fokuskravene. Vi ser en nedgang i avvik for alle de fire kravene som var i fokus under begge kampanjene. Nedgangen er minst for Solarieprøven, der prosentvis andel av inspiserte virksomheter med avvik kun er redusert fra 51 til 46 %, og størst for alderskontrollsystem, der den prosentvise andelen virksomheter med avvik er redusert fra 45 til 11 %.

Figur 5: Prosentvis andel av alle inspiserte virksomheter som hadde avvik fra henholdsvis alderskontrollsystem, bestått kunnskapsprøve (Solarieprøven), informasjon til kunde og advarselsplakat i tilsynskampanjen i 2022 sammenlignet med tilsvarende resultater i 2017-kampanjen. Melding til DSA var ikke et fokuskrav i 2017, figuren viser derfor bare resultatet fra siste kampanje for dette kravet.

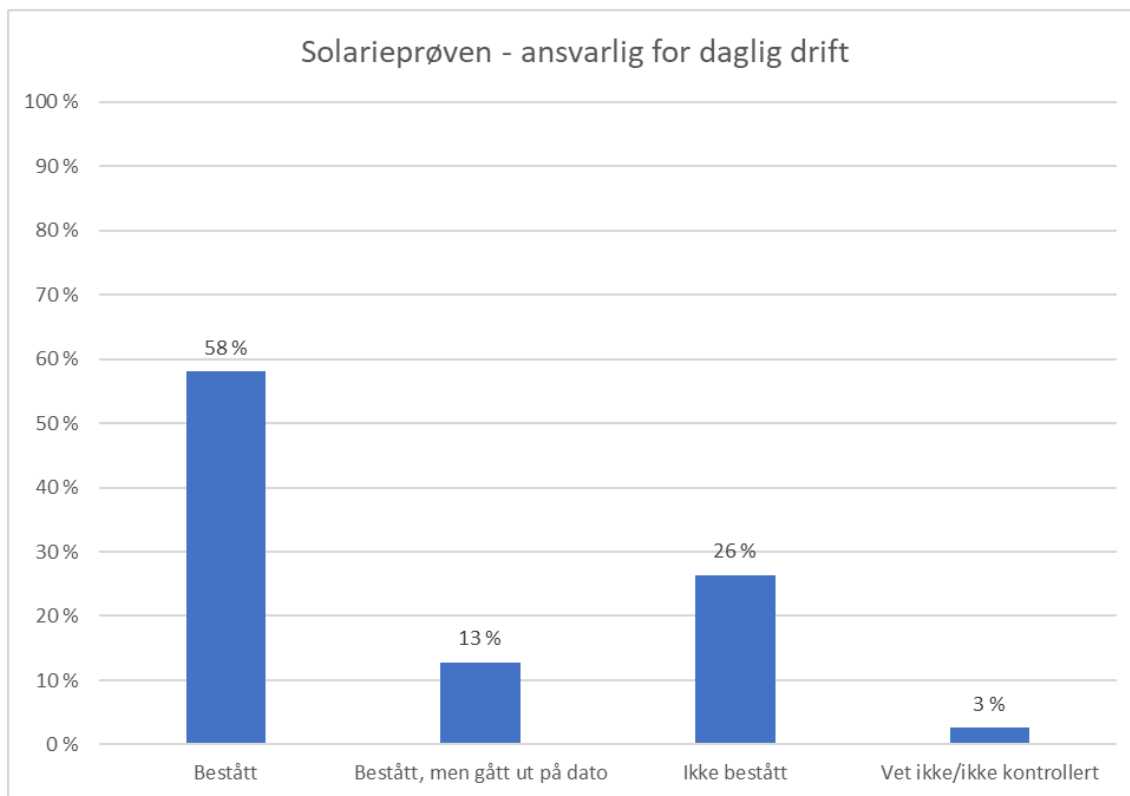
Avvik relatert til alderskontrollsystem er redusert betraktelig siden 2017. Dette skyldes blant annet at en del av avvikene som ble gitt i 2017, skyldtes at én større aktør ikke hadde en innloggingsmetode i sine elektroniske alderskontrollsystemer som sikkerhetsmessig var på nivå med de som benyttes i ID-porten.

Bruk av BankID er en av løsningene som anses tilfredsstillende for å oppfylle kravet om alderskontroll, og denne aktøren tok i bruk BankID i sine systemer kort tid etter 2017-kampanjen.

Tilsynet viste at 211 (80 %) av virksomhetene hadde elektronisk alders- og adgangskontroll, 30 (11 %) hadde heltidsbetjening som sjekket alder og ga adgang til solariene, og 11 (4 %) hadde betjening deler av åpningstiden til å verifisere alder og deretter bruk av elektronisk system eller annen løsning for adgangskontroll. Ikke alle disse adgangskontroll-løsningene var tilfredsstillende, og det ble gitt avvik for 5 av de 11 virksomhetene. 12 virksomheter (5 %) hadde ikke noe system for alderskontroll, og for én virksomhet ble det ikke kontrollert om de hadde et system. Mange av de ubetjente virksomhetene som benytter elektronisk alders- og adgangskontroll, tilbyr også en mulighet for manuell/videoovervåket alderskontroll for kunder som ikke kan eller vil benytte BankID.

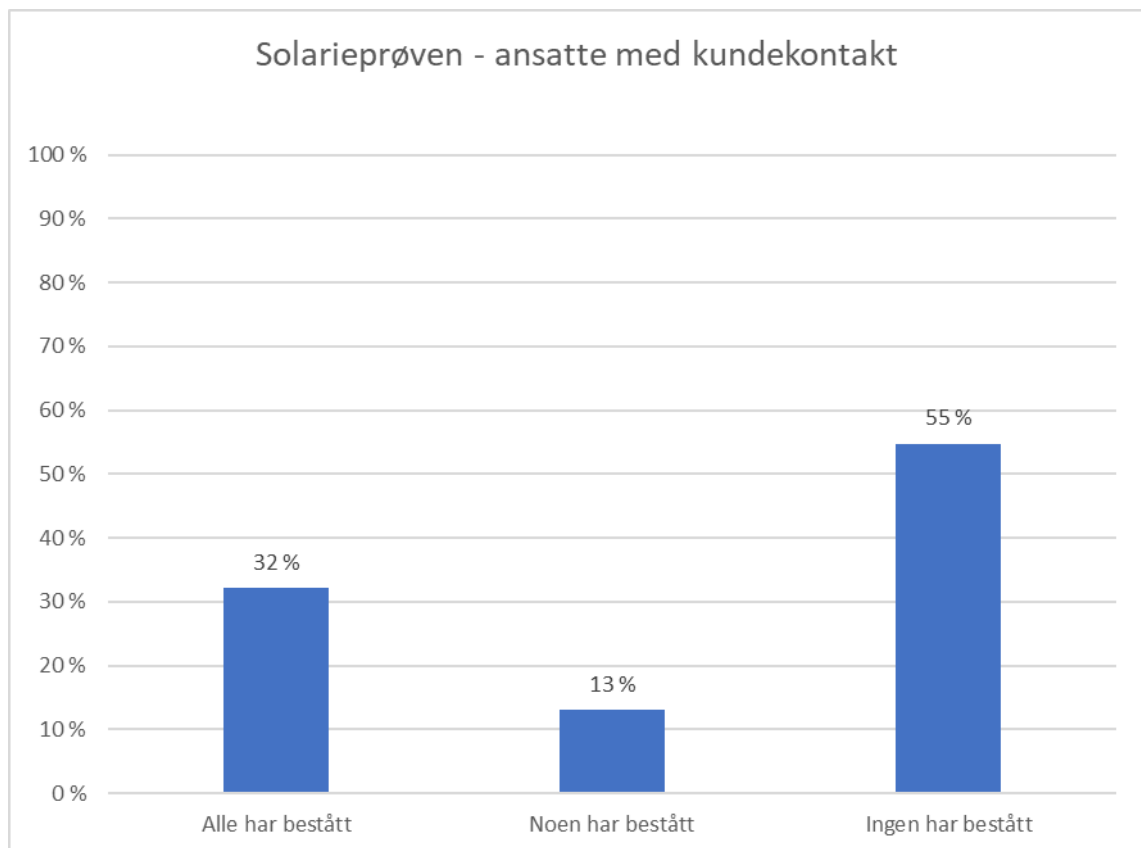
De innrapporterte dataene viser at for virksomheter med elektronisk alders- og adgangskontrollsystem, ble systemet faktisk sjekket av kommunen i bare litt over halvparten av tilfellene, mens ca. 20 % ble delvis sjekket. For de øvrige, har kommunen dermed bare sjekket hvorvidt virksomheten hadde et system, og ikke om det virket tilfredsstillende. Av de som har sjekket systemene, ble det avdekket tilfeller der man kunne bruke bankkort uten pinkode som elektronisk adgangskontroll og dermed enkelt kunne bruke bankkortet til noen over 18 år. Det ble også funnet elektroniske systemer der alderskontrollen var deaktivert og hvem som helst, også mindreårige, kunne kjøpe solingstid med bankkort på betalingsautomaten, og systemer der kunden skulle bli sendt videre til en nettside eller i app for aldersverifisering, men i stedet kom rett til kjøp av solingstid uten å måtte verifisere alder. Flere fikk også tilgang til solariet ved å bruke manuelle løsninger, som å ringe et telefonnummer uten å måtte vise legitimasjon eller oppgi alder, eller man tastet inn telefonnummer og fikk deretter SMS tilbake om at alder var bekreftet uten bruk av noen form for legitimasjon. Det ble også observert at ungdomsskoleelever fikk adgang til et ubetjent solarium. Siden de elektroniske systemene ikke er ordentlig sjekket ved nesten halvparten av tilsynene, kan man anta tilsvarende avvik flere steder.

Vi ser i Figur 5 at det fortsatt er flest avvik fra kravet om bestått kunnskapsprøve. Både ansvarlig for daglig drift og ansatte med kundekontakt skal ha bestått Solarieprøven i løpet av de siste 5 årene. Av de 265 inspiserte virksomhetene har ansvarlig for daglig drift bestått Solarieprøven ved 154 (58 %) av virksomhetene (Figur 6). For 34 (13 %) av virksomhetene var bestått prøve gått ut på dato, mens for 70 (26 %) av virksomheten hadde ansvarlig for daglig drift ikke bestått Solarieprøven.

Figur 6: Prosentvis andel av alle inspiserte virksomheter der ansvarlig for daglig drift av solariene har, henholdsvis, bestått Solarieprøven, bestått prøven, men den har gått ut på dato, og ikke bestått prøven. Hos tre prosent av virksomhetene var status ukjent eller forholdet ikke kontrollert.

Videre ble det rapportert at 115 (43 %) av de inspiserte virksomhetene hadde ansatte med kundekontakt. Hos 37 (32 %) av disse virksomhetene hadde alle ansatte med kundekontakt bestått Solarieprøven, mens hos 15 (13 %) hadde kun noen av dem bestått prøven (Figur 7). Hos 63 (55 %) hadde ingen av de ansatte med kundekontakt bestått Solarieprøven.

Figur 7: Prosentvis andel av inspiserte virksomheter som har ansatte med kundekontakt der, henholdsvis, alle ansatte har bestått Solarieprøven, noen av de ansatte har bestått prøven og ingen av de ansatte har bestått prøven.

Prosentvis andel av inspiserte virksomheter som hadde avvik fra krav om informasjon til kunde er redusert fra 47 % i 2017 til 15 % i 2022. Som beskrevet i avsnitt 2.3.1, ble forvaltningspraksisen for kravet om informasjon til kunde endret i 2018. Informasjonsbrosjyren skal fortsatt formidles til hver enkelt kunde, i papirversjon eller elektronisk, men virksomheten trenger ikke lenger å få signatur fra kunde på at brosjyren er mottatt og lest. Det er heller ikke krav om årlig gjentakelse. Det skulle altså mer til for å oppfylle kravet i 2017 enn i 2022.

Tilsynet avdekket tilfeller der informasjonsbrosjyren ikke kan sies å være «formidlet til kunde» slik kravene er. I ett tilfelle var brosjyren tilgjengelig på betalingsautomat i solstudioet, men den forsvant for fort fra skjermen til at det var mulig å lese all teksten. Det ble også avdekket at brosjyren finnes i flere elektroniske løsninger, men at kunden aktivt må lete for å finne den. Kunden vil dermed ikke lese informasjonen om han eller hun ikke allerede kjenner til at den finnes. DSA kjenner ikke til mer enn enkelttilfeller og vet ikke om dette er undersøkt under tilsyn ellers. Man kan anta at tilsvarende forhold finnes flere steder, siden mange virksomheter bruker de samme løsningene.

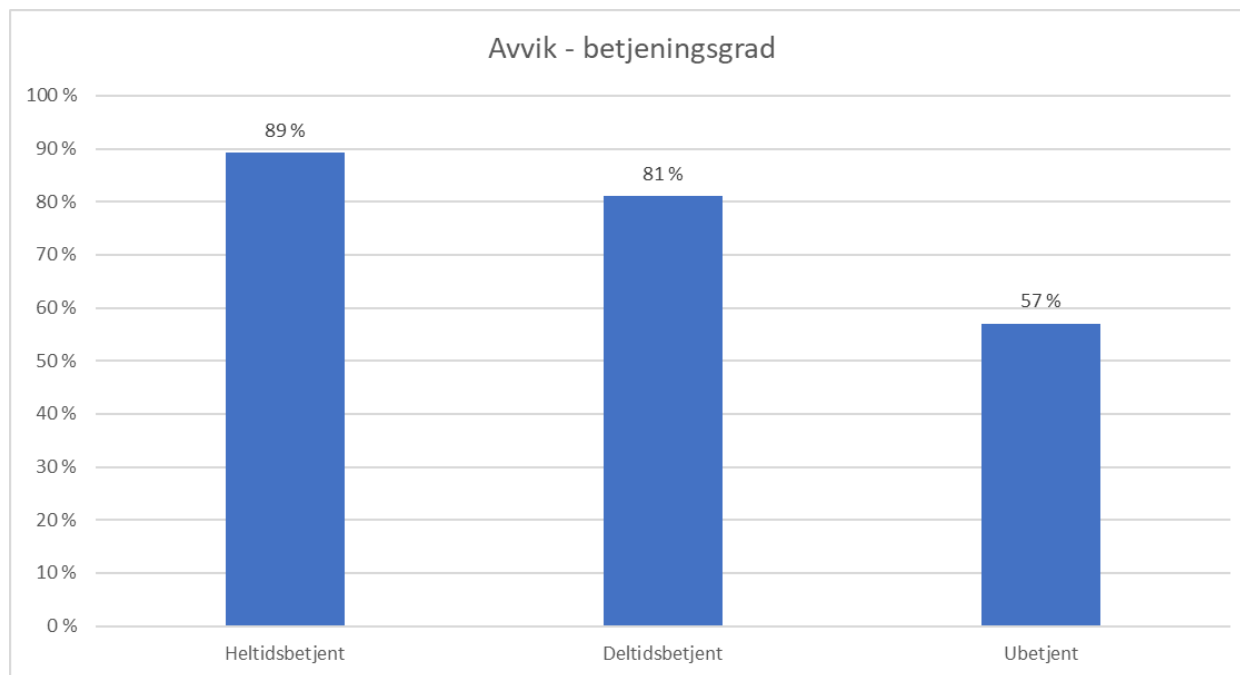
Omtrent hver fjerde virksomhet (64 virksomheter, 24 %) hadde avvik fra krav om advarselsplakat, jmfør Figur 5. Av de innrapporterte dataene ser vi at hos 45 av disse virksomhetene manglet plakaten helt. Hos de resterende hang plakaten enten ikke synlig nok, det var ikke DSAs versjon som ble benyttet og/eller det var andre oppslag som tok oppmerksomheten bort fra den. At plakaten ikke henger synlig nok kan bety at den har en dårlig plassering der den henger. Det kan også innebære at ikke alle kundene vil se den, for eksempel fordi noen av solrommene er plassert slik at kunden ikke trenger å passere stedet der plakaten henger.

Vi ser videre av Figur 5 at om lag hver femte virksomhet (51 virksomheter, 19 %) hadde avvik fra kravet om melding. Dette kan enten bety at den inspiserte virksomheten ikke var meldt til DSA eller at virksomheten ikke hadde oppdatert meldingene sine slik at antall meldte solarier ikke stemte overens med hvor mange

som faktisk var i bruk. De innrapporterte resultatene viser at 21 av virksomhetene som fikk avvik på melding, allerede var meldt til DSA. Det betyr at avviket de fikk, mest sannsynlig var relatert til feil antall meldte solarier. Melding til DSA var ikke et av fokuskravene i 2017. Resultatene fra 2022-kampanjen kan dermed ikke sammenlignes med de fra 2017.

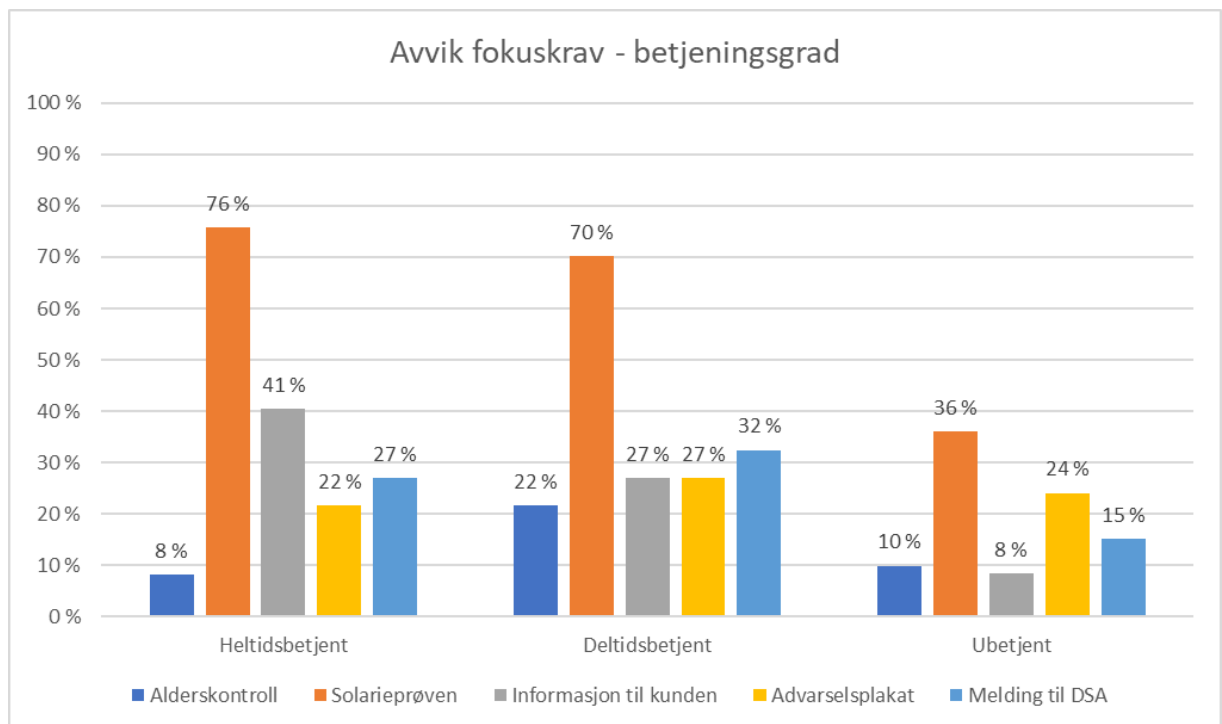
4.2.1 Avvik fordelt etter betjeningsgrad

Figur 8 viser hvor stor andel av de inspiserte virksomhetene, fordelt etter betjeningsgrad, som hadde minst ett avvik fra de fem fokuskravene. Vi ser at heltidsbetjente virksomheter har høyest prosentvis andel virksomheter (89 %) med minst ett avvik, mens for delvis betjente har 81 % av virksomhetene minst ett avvik og for ubetjente 57 %.

Figur 8: Prosentvis andel av inspiserte virksomheter, innenfor hver betjeningskategori, som hadde minst ett avvik fra de fem fokuskravene.

Dersom vi ser nærmere på de fem fokuskravene for hver av de tre betjeningsgradene (Figur 9), ser vi blant annet at heltidsbetjente virksomheter har lavest andel avvik for alderskontrollsystem og advarselsplakat og høyest andel avvik for Solarieprøven og informasjon til kunden sammenlignet med delvis betjente og ubetjente virksomheter. At det er færre avvik for Solarieprøven for ubetjente virksomheter er ikke overraskende da de som oftest har færre ansatte med kundekontakt enn hel- og deltidsbetjente virksomheter.

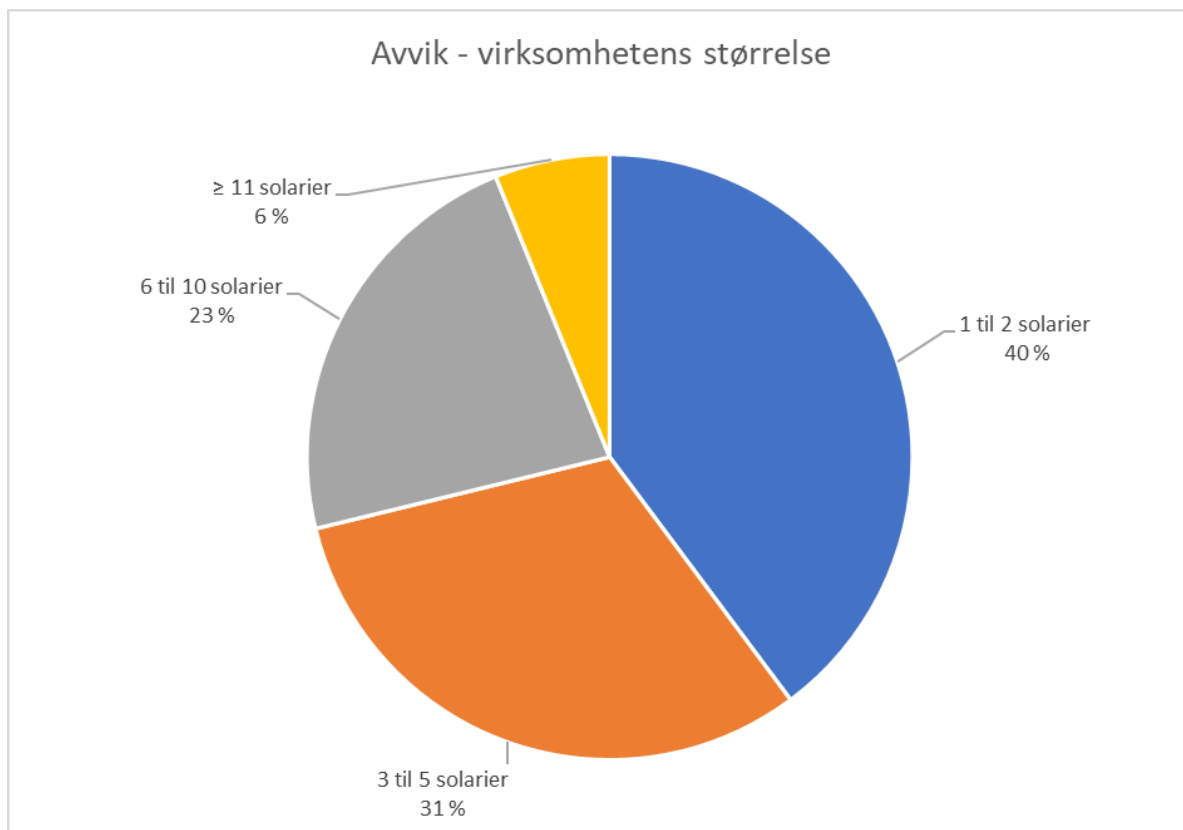

Figur 9: Prosentvis andel av de inspiserte virksomhetene, innenfor hver betjeningskategori, som hadde avvik fra krav til henholdsvis alderskontrollsystem, bestått kunnskapsprøve (Solarieprøven), informasjon til kunde, advarselsplakat og melding til DSA.

Ved tilsynskampanjen i 2017, var andelen avvik for alderskontrollsystem for heltids-, deltids- og ubetjente virksomheter langt høyere, det vil si henholdsvis 24, 76 og 41 %. For virksomheter med ukjent betjeningsgrad, hadde 14 % avvik fra krav om alderskontrollsystem. Tilsynene i 2017 avdekket at det var enkelte elektroniske alderskontrollsystemer som ikke oppfylte kravet om at innloggingsmetoden sikkerhetsmessig må være på nivå med de som benyttes i ID-porten. Disse dro dermed opp andelen avvik. Forholdet ble utbedret i etterkant av tilsynskampanjen. Det ble derfor forventet at andelen avvik for alderskontrollsystemer ville være lavere under årets kampanje, noe tallene i Figur 5 og Figur 9 bekrefter.

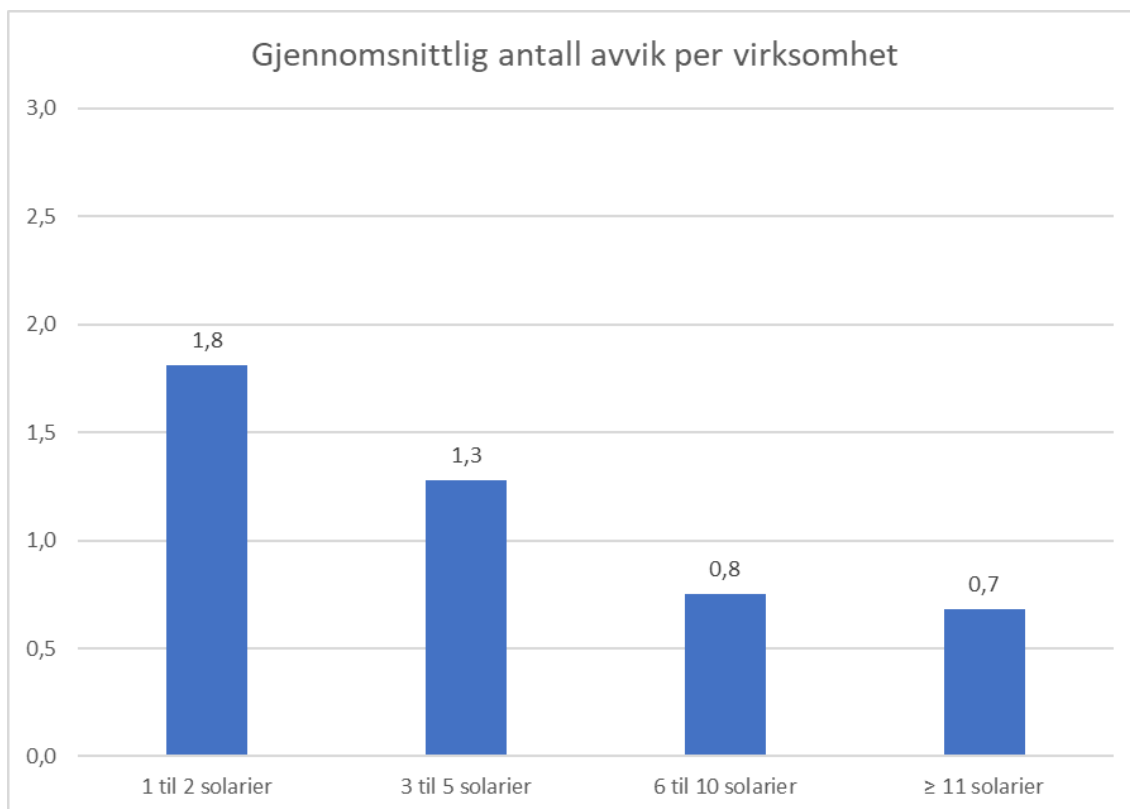
4.2.2 Avvik fordelt etter virksomhetenes størrelse

Fordelingen av alle avdekkede avvik gruppert etter antall solarier i virksomheten (Figur 10), viser at det var virksomheter med ett til to solarier som hadde flest avvik. Disse virksomhetene utgjorde 26 % av de inspiserte virksomhetene, men sto for 123 (40 %) av de 309 avvikene som ble avdekket i løpet av tilsynskampanjen. Virksomhetene med tre til fem (29 % av inspiserte virksomheter) og seks til ti solarier (35 % av inspiserte virksomheter) sto for henholdsvis 97 (31 %) og 71 (23 %) av avvikene. De største virksomhetene, med 11 solarier eller flere (11 % av de inspiserte virksomhetene), sto for 19 (6 %) av avvikene.

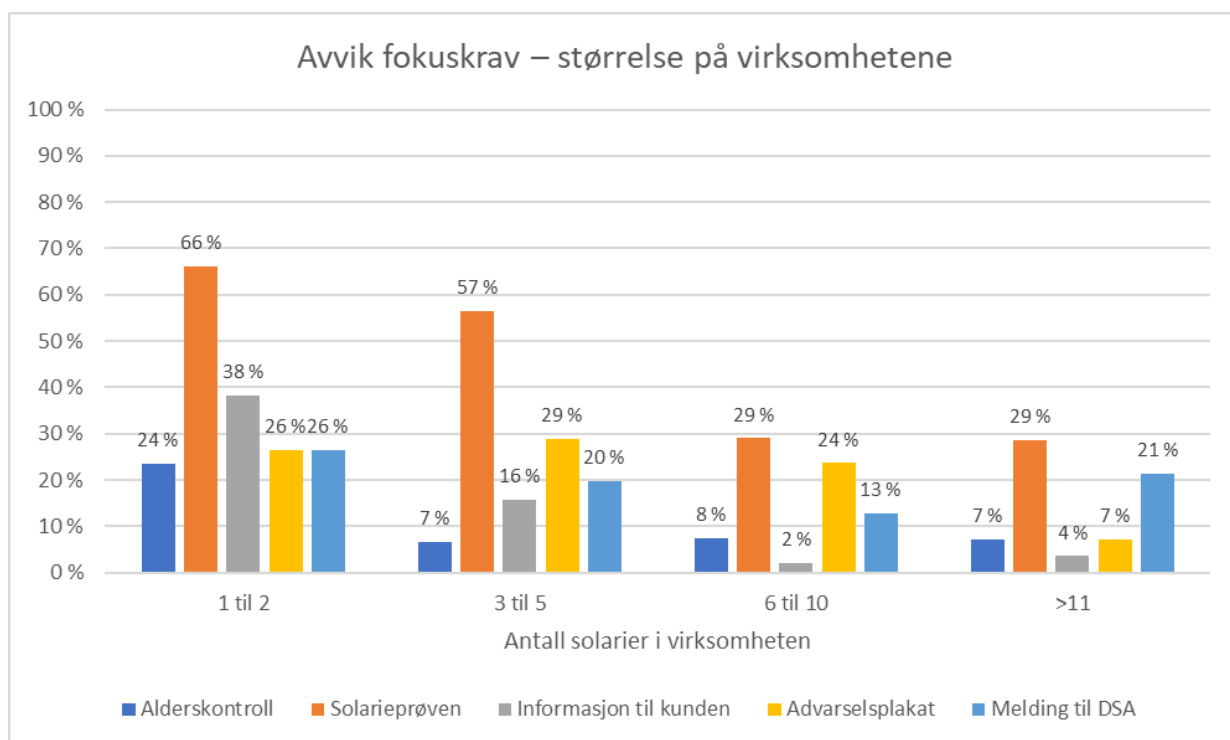
Figur 10: Prosentvis fordeling av alle de 309 avdekkede avvik under tilsynskampanjen, gruppert etter antall solarier i virksomheten.

Som nevnt innledningsvis i kapittel 4.2, ble det i gjennomsnitt funnet 1,2 avvik per inspiserte virksomhet. Ser vi på gjennomsnittlig antall avvik per virksomhet gruppert etter antall solarier i virksomheten, som vist i Figur 11, ser vi at gjennomsnittet var størst for de minste virksomhetene.

Figur 11: Gjennomsnittlig antall avvik per kontrollerte virksomhet, gruppert etter antall solarier i virksomheten.

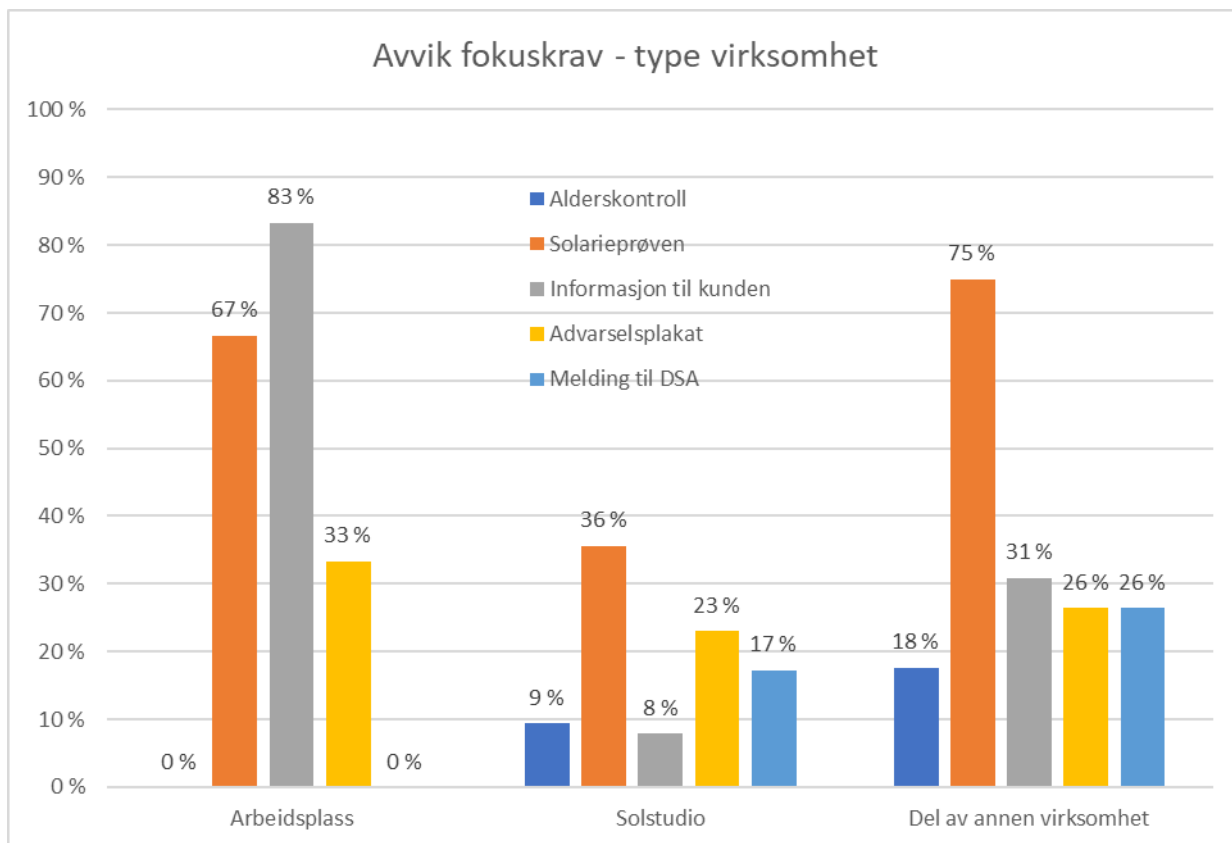
En videre inndeling med hensyn til de fire fokuskravene, gruppert etter antall solarier i virksomheten, er vist i Figur 12. Avvik fra krav om alderskontroll, Solarieprøven og informasjon til kunden forekommer hyppigere i de minste virksomhetene enn i de større.

Figur 12: Prosentvis andel av de inspiserte virksomhetene som hadde avvik fra krav til henholdsvis alderskontrollsystem, bestått kunnskapsprøve (Solarieprøven), informasjon til kunde, advarselsplakat og melding til DSA, gruppert etter antall solarier i virksomheten.

4.2.3 Avvik fordelt etter type solarievirksomhet

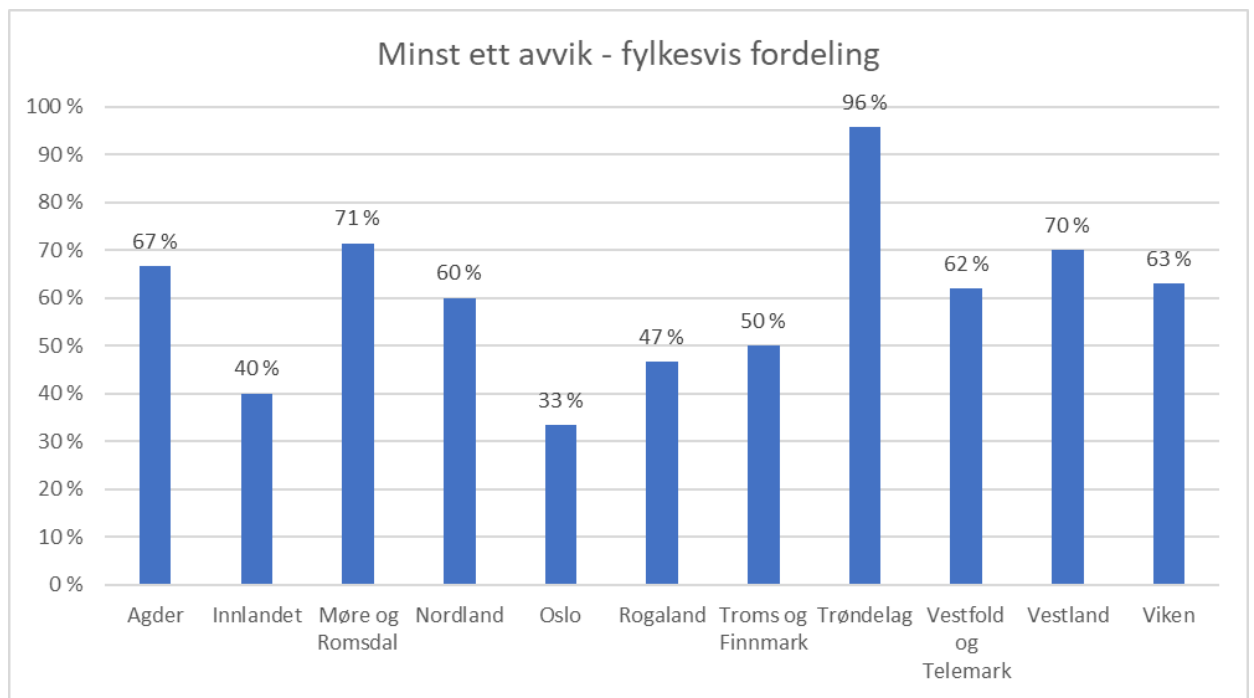
Figur 13 viser avvik fordelt på type solarievirksomhet – arbeidsplasser som tilbyr solarium til egne ansatte, solstudio eller del av annen virksomhet. Rene solstudioer har lavest andel avvik. Unntak er krav til alderskontroll og melding til DSA, der arbeidsplasser har null avvik. Antall inspiserte virksomheter av typen arbeidsplasser er imidlertid bare seks stykker. Tallmaterialet er dermed for lite til å kunne trekke sterke konklusjoner.

Figur 13: Prosentvis andel av de inspiserte virksomhetene, innenfor hver type virksomhet, som hadde avvik fra krav til henholdsvis alderskontrollsystem, bestått kunnskapsprøve (Solarieprøven), informasjon til kunde, advarselsplakat og melding til DSA. Merk at det kun er seks virksomheter av typen «Arbeidsplass», av totalt 265 inspiserte virksomheter.

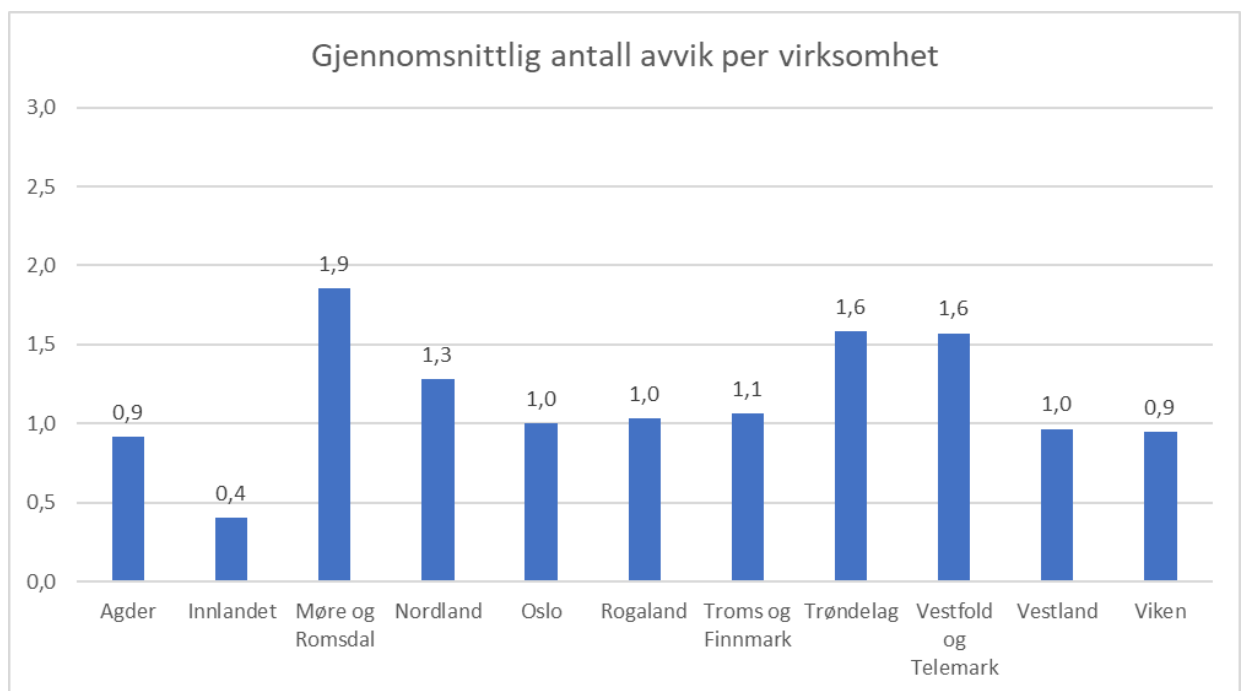
4.2.4 Avvik fordelt etter geografisk lokalisering

Hvis vi deler de inspiserte solarievirksomhetene inn etter fylke, ser vi av Figur 14 at prosentvis andel virksomheter hvor det ble funnet minst ett avvik varierer fra den laveste andelen på 33 % i Oslo til den høyeste på 96 % i Trøndelag. På landsbasis lå andelen på 65 %.

Figur 14: Prosentvis andel av de inspiserte virksomhetene i hvert fylke hvor det ble funnet minst ett avvik. På landsbasis var det 65 % av virksomhetene som hadde ett eller flere avvik.

Figur 15 viser gjennomsnittlig antall avvik per inspiserte virksomhet. Vi ser at dette varierer fra 0,4 i Innlandet til 1,9 i Møre og Romsdal. Til sammenligning var det tilsvarende tallet for hele landet 1,2 avvik per virksomhet.

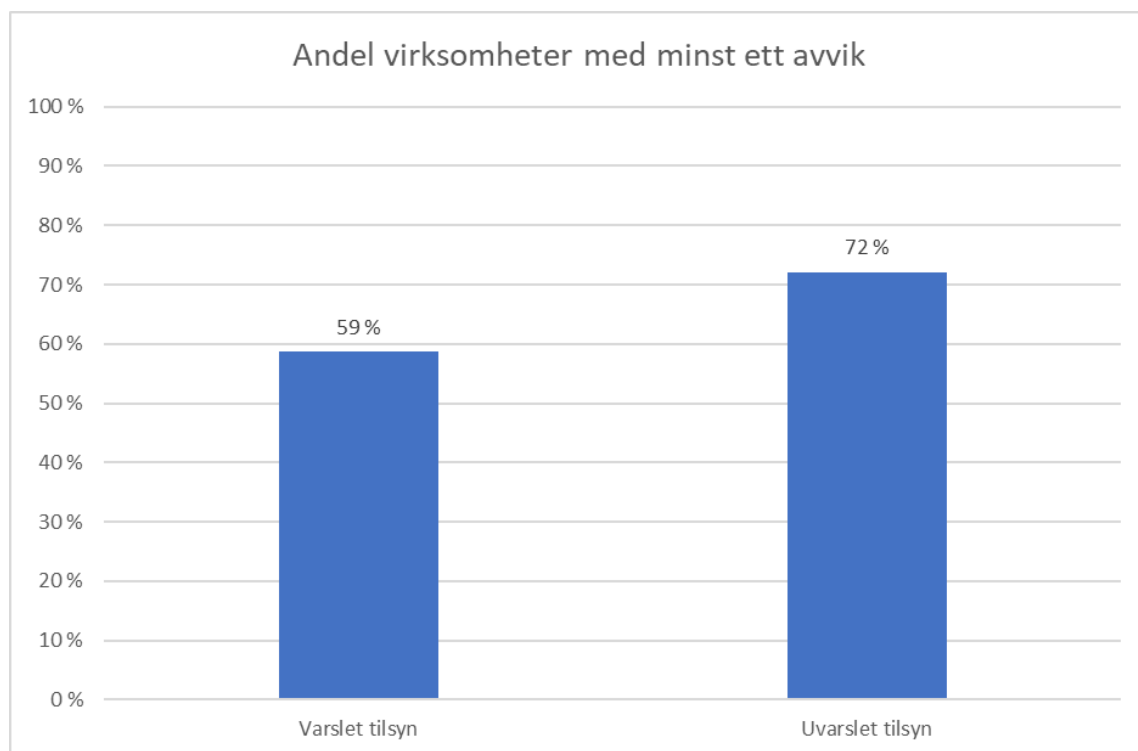
Figur 15: Fylkesvis fordeling av gjennomsnittlig antall avvik per inspiserte virksomhet. Gjennomsnittet for hele landet var 1,2 avvik per virksomhet.

Som vi så av Figur 1 i avsnitt 4.1, var det stor variasjon mellom hvor mange tilsyn som ble utført i hvert enkelt fylke. I noen av fylkene var det veldig få virksomheter som ble kontrollert, helt nede i syv stykker for ett av fylkene. Med et så lite antall vil hvert enkelt avvik gjøre et stort prosentvis utslag på statistikken. Man må derfor være forsiktig med å trekke konklusjoner om tilstanden i hele fylket basert på disse resultatene.

4.2.5 Avvik ved varslet og uvarslet tilsyn

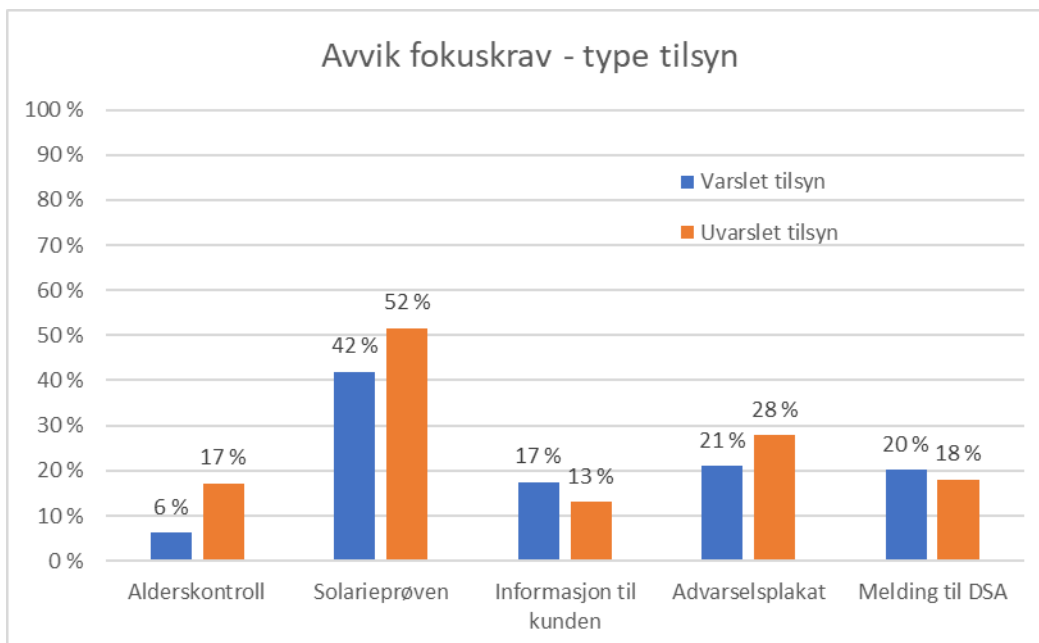
Når et tilsyn er varslet, vil virksomheten få tid til å sette seg inn i forskriftskravene og forberede seg før tilsynet. Blant annet vil de kunne ha tid til å utbedre forhold som de vet ikke er i henhold til kravene i strålevernforskriften. Dette vil kunne bidra til bedre oppfyllelse av forskriftskravene, men samtidig vil tilsynsmyndighet ikke kunne avdekke avvik som var der rett før tilsynet og dermed ikke kunne «måle tilstanden» i solariemarkedet.

DSA la ingen føringer for kommunene om tilsynene skulle varsles på forhånd eller ikke. Av de 265 virksomhetene som ble inspisert, ble litt over halvparten (143) varslet på forhånd om at kommunen ville komme på tilsyn, enten per brev eller per telefon. Selv om de resterende tilsynene ikke var varslet direkte, er det sannsynlig at mange av dem likevel var klar over muligheten for tilsyn. Det ble ikke lagt restriksjoner på kommunene om å holde tilsynskampanjen hemmelig for bransjen. Videre er det mange større aktører som driver solarievirksomheter flere steder og som kan ha fått varsel om tilsyn ved noen av virksomhetene sine. Det er derfor sannsynlig at flere virksomheter enn de som ble direkte varslet om tilsyn var forberedt på at kommunen kunne komme på tilsyn.

Figur 16: Prosentvis andel av inspiserte virksomheter som hadde minst ett avvik ved henholdsvis varslet og uvarslet tilsyn.

Vi ser av Figur 16 at den prosentvise andelen av inspiserte virksomheter med minst ett avvik er noe høyere for uvarslete tilsyn (72 %) enn for varslete tilsyn (59 %). Dette kan tyde på at antall avvik ville vært høyere dersom ingen tilsyn hadde vært varslet på forhånd, men resultatene må tolkes med forsiktighet.

Figur 17: Prosentvis andel av inspiserte virksomheter som hadde avvik fra henholdsvis alderskontrollsystem, bestått kunnskapsprøve (Solarieprøven), informasjon til kunde, advarselsplakat og melding til DSA ved varslet og uvarslet tilsyn.

Dersom vi sammenligner de ulike typene avvik ved varslet og uvarslet tilsyn, ser vi av Figur 17 at andelen avvik er høyere for uvarslete tilsyn for system for alderskontroll, Solarieprøven og advarselsplakat. Prosentvis forskjell utgjør henholdsvis 65 %, 19 % og 25 %. De fleste avvik vil det være mulig å rett opp i forkant av et tilsyn når det er varslet. Det er derfor noe overraskende at for informasjon til kunden og melding til DSA er det motsatt; andel avvik er lavere ved uvarslete tilsyn, men forskjellen er her noe mindre (henholdsvis 24 % og 10 %).

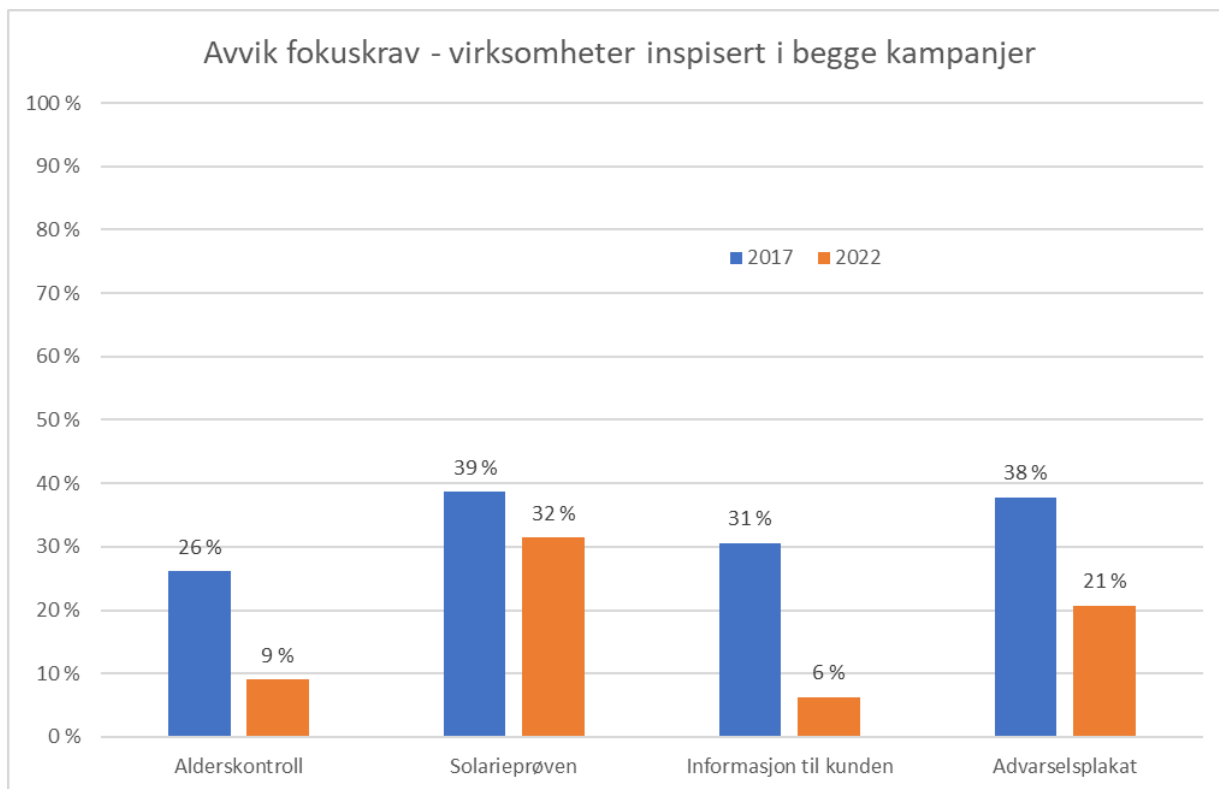
4.2.6 Avvik hos virksomheter også inspisert i 2017-kampanjen

Av de 265 virksomhetene som ble inspisert i 2022-kampanjen, ble 111 av dem også inspisert under kampanjen i 2017. Av disse 111 hadde 65 (59 %) minst ett avvik fra de fire fokuskravene i 2017, mens 52 (47 %) hadde minst ett avvik fra de samme fire kravene i 2022. Til sammen ble det avdekket 148 avvik i 2017 og 75 avvik i 2022 for de 111 virksomhetene. Avvik for melding til DSA er ikke regnet med i 2022-resultatene, siden dette ikke var et fokuskrav i 2017.

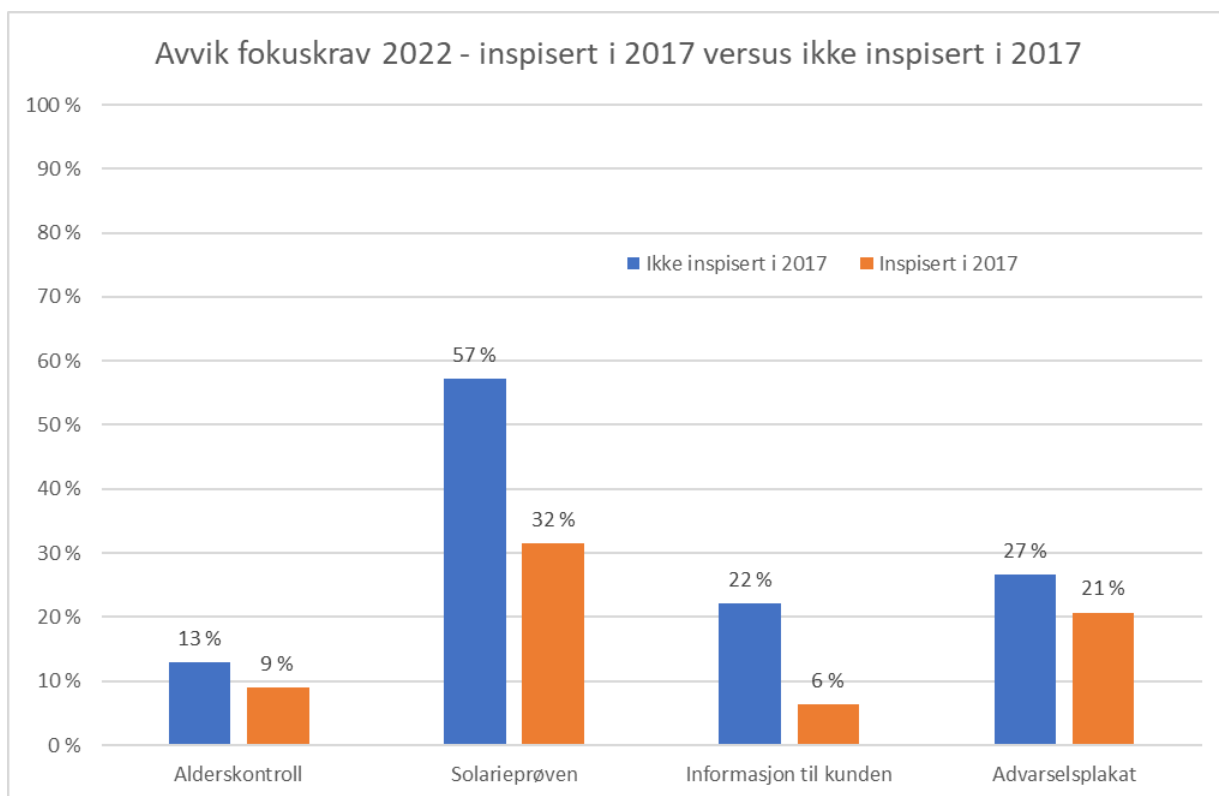
Vi ser at det er færre virksomheter med avvik for alle fokuskravene i 2022 sammenlignet med 2017, både når vi ser på alle inspiserte virksomheter, jamfør Figur 5 i avsnitt 4.2, og for de virksomhetene som ble inspisert både i 2017 og 2022 (Figur 18). Se også Tabell 1. Størst endring ser vi for krav om alderskontrollsystem og informasjon til kunde. De virksomhetene som ble inspisert i 2022, som også ble inspisert i 2017, hadde færre avvik for alle fokuskrav sammenlignet med de virksomhetene som ikke ble inspisert i 2017 (Figur 19, Tabell 1).

Selv om vi ser en forbedring i antall avvik siden 2017-kampanjen, gjaldt ikke det alle virksomheter. Av de 111 virksomhetene som ble inspisert både i 2017 og 2022, fant man færre avvik ved 52 virksomheter, like mange ved 39 virksomheter og flere avvik ved 20 virksomheter. Ved 46 av virksomhetene med null avvik i 2017 ble det avdekket ett avvik ved 14 virksomheter og tre avvik ved én av virksomhetene i 2022.

Alt i alt viser resultatene en generell bedring over tid med hensyn til å overholde fokuskravene i forskriften, men andel avvik er fortsatt høy.

Figur 18: Prosentvis andel av de 111 virksomheter som ble inspisert i både 2017 og 2022 som hadde avvik fra henholdsvis alderskontrollsystem, bestått kunnskapsprøve (Solarieprøven), informasjon til kunde og advarselsplakat i henholdsvis 2017- og 2022-kampanjen

Figur 19: Prosentvis andel av inspiserte virksomheter som hadde avvik fra henholdsvis alderskontrollsystem, bestått kunnskapsprøve (Solarieprøven), informasjon til kunde og advarselsplakat i 2022-kampanjen for virksomheter som ikke ble inspisert i 2017 sammenlignet med virksomheter som ble inspisert i 2017.

Tabell 1: Sammenligning av resultater fra kampanjene i 2017 og 2022 for de fire felles fokuskravene alderskontroll, Solarieprøven, informasjon til kunden og advarselsplakat.

Antall (prosent) av virksomheter med avvik					
	Alders- kontroll	Solarie- prøven	Informasjon til kunden	Advarsels- plakat	Totalt for alle fire fokuskrav, minst ett avvik
Totalt i 2017 og 2022					
2017 n=460	205 (45 %)	235 (51 %)	216 (47 %)	213 (46 %)	327 (71 %)
2022 n=265	30 (11 %)	123 (46 %)	41 (15 %)	64 (24 %)	160 (60 %)
Prosentvis forskjell	76 %	10 %	68 %	48 %	15 %
Virksomheter inspisert både i 2017 og 2022					
2017 n=111	29 (26 %)	43 (39 %)	34 (31 %)	42 (38 %)	65 (59%)
2022 n=111	10 (9 %)	35 (32 %)	7 (6 %)	23 (21 %)	52 (47 %)
Prosentvis forskjell	65 %	18 %	81 %	45 %	20 %
Virksomheter inspisert i 2022: De som ikke ble inspisert i 2017 versus de som ble inspisert i 2017					
Ikke inspisert i 2017 n=154	20 (13 %)	88 (57 %)	34 (22 %)	41 (27 %)	108 (70 %)
Også inspisert i 2017 n=111	10 (9 %)	35 (32 %)	7 (6 %)	23 (21 %)	52 (47 %)
Prosentvis forskjell	31 %	44 %	73 %	22 %	33 %

5 Aktivitet i DSAs elektroniske meldesystem

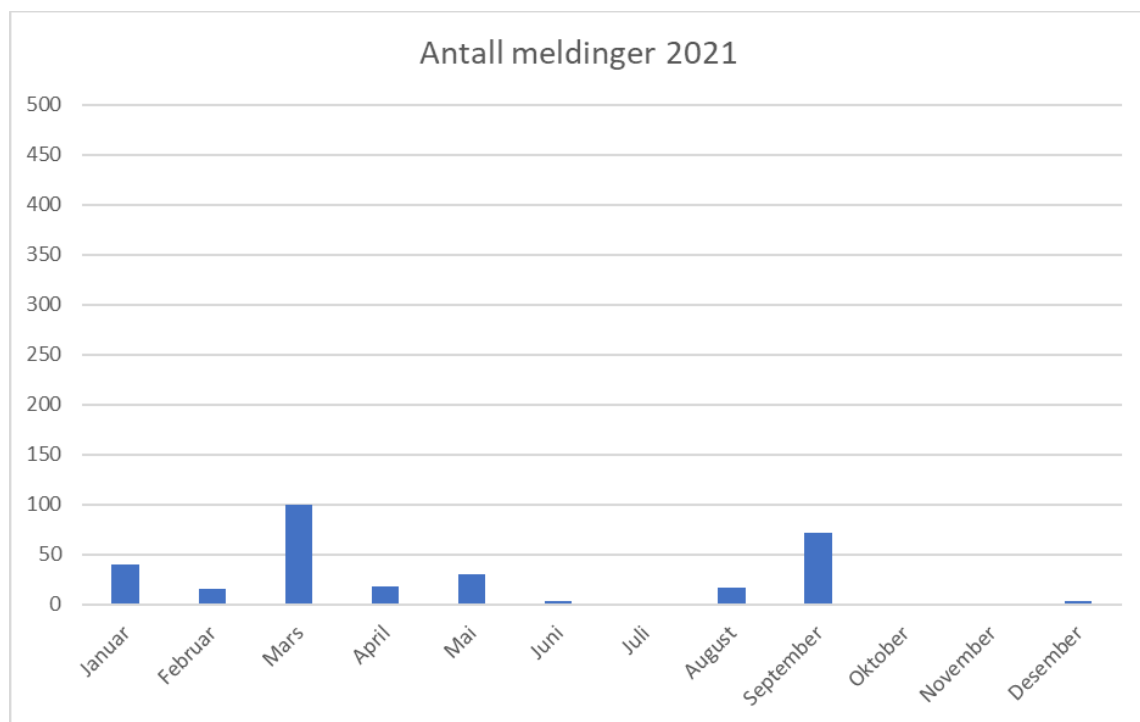
Som beskrevet i avsnitt 2.6, skal alle virksomheter som tilbyr soling i solarier melde fra om sin virksomhet til DSA, både ved oppstart av nye virksomheter, anskaffelse av nye solarier og ved endringer som salg eller nedleggelse. Slike endringer meldes ved å redigere såkalt kildestatus i eksisterende melding for det enkelte solarium i det elektroniske meldesystemet, EMS.

På samme måte som i 2017, ser det ut til at tilsynskampanjen har initiert nye meldinger og endringsmeldinger til EMS. Dette har bidratt til at kommunene har fått bedre oversikt over hvilke solarievirksomheter som er i drift i deres områder og størrelsen på dem, noe som vil gjøre planlegging av videre tilsynsarbeid enklere. DSA har også fått bedre oversikt over hvor mange virksomheter som tilbyr solarium og hvor mange solarier som er i bruk.

5.1 Antall innsendte meldinger

Figur 20 viser antall innsendte solariemeldinger i EMS i 2021, det vil si før tilsynskampanjen. Innsendte solariemeldinger kan bety både melding av nye solarier og melding om salg/avvikling av eksisterende. Det kan også bety at DSA har fått beskjed fra kommunen eller andre om at en virksomhet er lagt ned, og at vi i påvente av at virksomheten selv skal melde nedleggelsen har endret såkalt kildestatus i virksomhetens meldinger til «avventer».

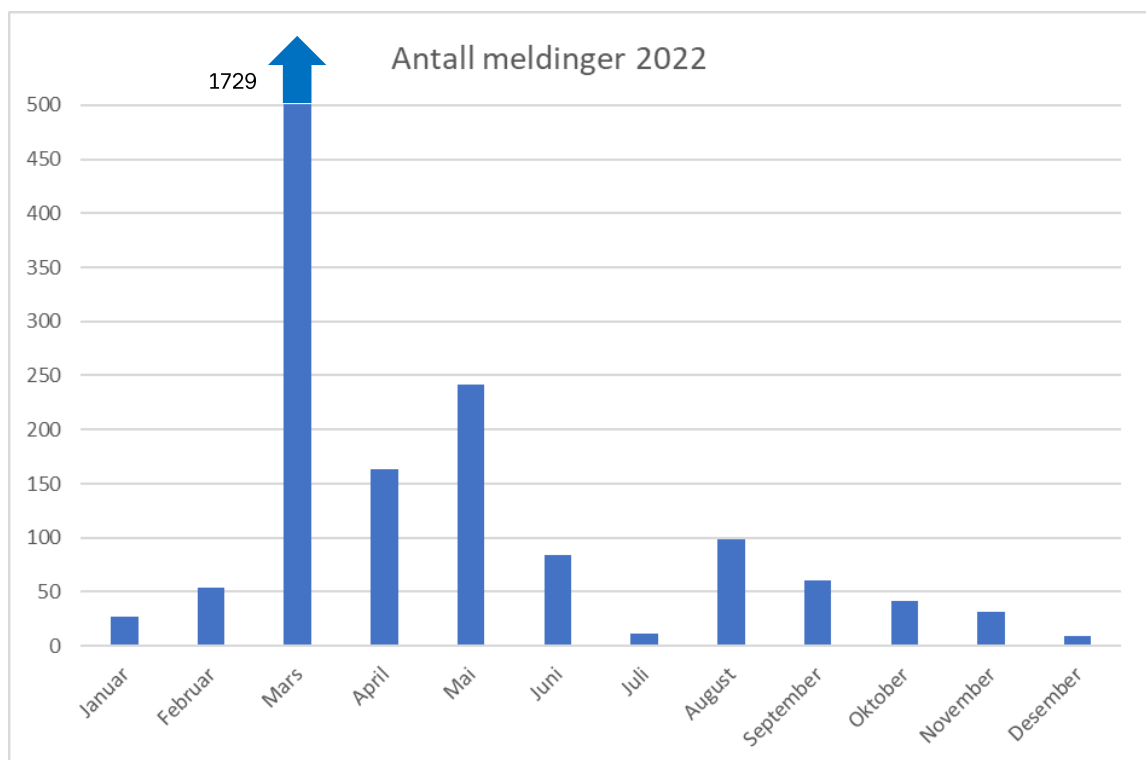
Figuren viser en forholdsvis lav og jevn aktivitet gjennom hele 2021, med noen unntak. Så å si alle meldingene som er sendt inn i disse månedene med økt aktivitet er fra større virksomheter/kjeder. Årsaken antas å være at de har tatt et skippertak på oppdatering av virksomhetens meldinger.

Figur 20: Figuren viser antall innsendte og endrede solariemeldinger i DSAs elektroniske meldesystem (EMS) i løpet av 2021.

Figur 21 viser den tilsvarende aktiviteten i EMS i 2022. Vi ser en vesentlig høyere aktivitet enn i 2021, med absolutt høyest aktivitet i mars, men også høy aktivitet i april og mai. Det er flere årsaker til disse økningene i antall innsendte meldinger:

- Selve tilsynskampanjen pågikk over to uker i midten av mars. Både planleggingsfasen, gjennomføringen og etterarbeidet bidro til økt meldeaktivitet våren 2022. Under planleggingen og gjennomføringen av tilsynene oppdaget kommunenes tilsynspersonell at mange meldte virksomheter ikke var i drift lenger. Disse ble dermed meldt nedlagt av virksomheten selv eller DSA endret kildestatus til «avventer» i påvente av at virksomheten selv melder avviklingen. Videre fikk en del virksomheter avvik på grunn av manglende oppfyllelse av krav om melding i forbindelse med tilsynskampanjen. Disse sendte dermed inn melding til DSA for å rette avviket.
- I tillegg til forholdene nevnt over, skyldes den ekstremt høye aktiviteten i mars i stor grad at en av de store aktørene i solariebransjen, som ikke hadde oppdatert meldingene i EMS på en god stund, foretok en grundig gjennomgang av virksomhetens meldinger i EMS. Denne gjennomgangen bidro til 1089 av de innsendte meldingene i mars. Dette gjaldt både nye solariemeldinger og endringer ved eksisterende.

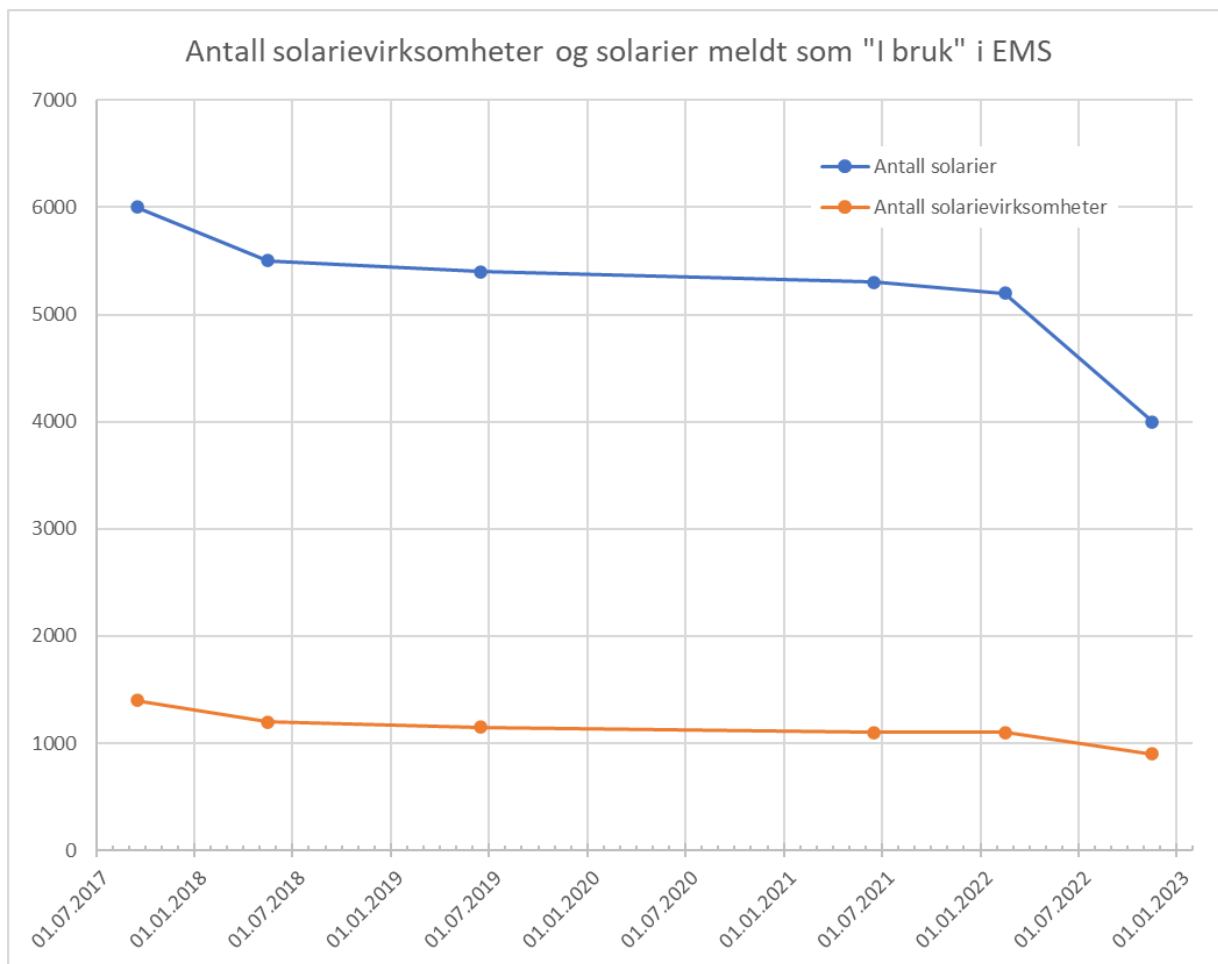

Figur 21: Figuren viser antall innsendte og endrede solariemeldinger i DSAs elektroniske meldesystem (EMS) i løpet av 2022 (per 31. oktober).

Fra høsten 2022 ser aktiviteten i EMS ut til å være tilbake til normalt nivå igjen. Det er tydelig at en nasjonal tilsynskampanje har god effekt på oppfyllelse av kravene som stilles til solarievirksomhetene, som meldeplikten de har til DSA.

5.2 Antall solarievirksomheter og solarier i drift

Figur 22 viser hvor mange solarier som var registrert i EMS med kildestatus «i bruk» i perioden september 2017 til november 2022. Figuren viser også hvor mange virksomheter som var registrert med minst én solariemelding med kildestatus «i bruk», altså antall tilbydere av solarium. Vi ser at det i denne perioden både har vært en nedgang i antall virksomheter som tilbyr solarium og i antall solarier som er i bruk. Fra starten til slutten av perioden er det 500 færre virksomheter som tilbyr solarium og 2000 færre solarier i bruk.

Figur 22: Figuren viser antall solarier med kildestatus «I bruk» meldt i DSAs elektroniske meldesystem (EMS), samt antall meldte solarievirksomheter med minst ett solarium med kildestatus «I bruk».

I juni 2017, altså i forkant av tilsynskampanjen som gikk av stabelen samme høst, sendte DSA ut en spørreundersøkelse til solarievirksomheter som var registrert i EMS og som hadde minst ett solarium med kildestatus «i bruk». Der ble det bl.a. etterspurt om virksomheten fortsatt tilbød solarier, og det ble gjort oppmerksom på plikten til å melde fra om en evt. avvikling. Dette resulterte i mange innsendte meldinger om solarievirksomheter, med tilhørende solarier, som ikke var i drift lenger. Noen hadde avviklet nylig, mens andre hadde avviklet for flere år siden. I forbindelse med tilsynskampanjen samme høst, kom det tilsvarende inn mange meldinger om avviklede solarievirksomheter. Det kom også noen meldinger om virksomheter som hadde startet opp. I perioden 2018-2020 har DSA fått tilsendt få kopier av tilsynsrapporter. Vi antar derfor at det har vært få tilsyn. Dette kan skyldes at DSA ganske raskt etter 2017-kampanjen informerte kommunene om at det ville bli arrangert en ny, oppfølgende kampanje, og kommunene kan ha avventet tilsynene sine. I tillegg har kommunene fått andre og ekstra oppgaver under Covid-19-pandemien. I 2022 går antallet solarier og solarievirksomheter nedover igjen.

Den nye tilsynskampanjen avdekket flere virksomheter som allerede hadde lagt ned eller som la ned etter tilsynet. Enkelte virksomheter har begrunnet nedleggelse med at de ikke anser det som lønnsomt å rette avvik de ble pålagt å rette etter tilsynet. Selv om kurven for antall solarier i bruk i Figur 20 viser en bratt nedgang i 2022, kan altså nedleggelsene ha skjedd jevnere over tidsperioden.

6 Erfaringer, utfordringer og videre arbeid

En nasjonal tilsynskampanje er et effektivt virkemiddel til få innført nytt regelverk. Det gir også bedre innsikt i hvorfor krav ikke overholdes og utfordringer for tilsynsmyndighetene. Dette gir grunnlag for å kunne målrette videre arbeid for DSA og kommunene.

6.1 Implementering av nye forskriftskrav

Nytt regelverk tar generelt noe tid å innføre. Det kan være utfordrende både for bransjen og tilsynsmyndighetene å sette seg inn i og innrette seg etter det nye regelverket. Solariebransjen består av mange små aktører og mange ulike typer virksomheter, og det kan være vanskelig å nå frem til alle. En nasjonal tilsynskampanje på en slik skala som denne bidrar til at prosessen med å nå ut med informasjon om nytt regelverk, samt implementeringen av det, går raskere. Sammenlignet med resultatene i 2017 ser vi gjennomgående bedre oppfyllelse av forskriftskravene. Det kan tyde på at kravene nå er bedre kjent. Som i 2017, var det flest avvik i virksomheter med få solarier. Dette tyder på at det er de små virksomhetene som er vanskeligst å nå frem til. Lokale tilsynsmyndigheter er de nærmeste til å kjenne til disse virksomhetene og dermed nå ut til dem.

Flere av de små virksomhetene som tilbyr solarium, kjøper eller leier ofte solariumsløsninger fra større bransjeaktører. DSA har erfart at en del av de større aktørene har gitt informasjon til virksomhetene de selger eller leier ut til, som ikke er i tråd med forskriften. Dette kan ha vært en medvirkende årsak til at de lokale virksomhetene har fått avvik, spesielt for manglende bestått kunnskapsprøve for ansatte med kundekontakt. Disse avvikene kunne vært forhindret hvis de selv hadde satt seg bedre inn i regelverket. Mer lokalt tilsyn vil også kunne bidra til å nå ut direkte til disse virksomhetene.

6.2 Avvik eller anmerkning?

Ved gjennomføring av tilsyn, må tilsynspersonellet nesten alltid foreta skjønnsmessige vurderinger – er det feil og mangler som er brudd på regelverket og dermed avvik? Eller er alt i tråd med regelverket, men det er forhold som kunne vært bedre eller med fordel vært gjort på en annen måte, slik at man bør gi en anmerkning?

I forkant av tilsynskampanjen forsøkte DSA å gi felles opplæring til tilsynsførerne ved webinarer i tillegg til å ha utarbeidet en veileder for solarietilsyn. DSA har også laget sjekklister og rapporteringsmaler og bistått med tolkninger underveis. DSA har fått tilbakemeldinger fra kommunene om at dette har vært til stor hjelp i arbeidet. Når det arrangeres en tilsynskampanje med mange deltakere, er det likevel vanskelig å unngå at det gjøres ulike vurderinger av tilnærmet eller tilsynelatende samme forhold. Kommentarer til innrapportering fra kommunene tyder på at synligheten til den obligatoriske advarselsplakaten er et av forholdene der kommunenes tilsynspersonell har gjort noe ulike vurderinger av hva som er tilfredsstillende. Dersom plakaten for eksempel henger litt (for) lavt eller at den er litt vanskelig å se fra alle steder i solingslokalet, har noen vurdert dette til å være et avvik, mens andre har betraktet det som en anmerkning.

Hvert enkelt tilsyn er unikt, og lokale forhold kan tilsi at krav bør tolkes ulikt. Av og til har ikke DSA kunnet forutsi ulike scenarier og dermed ikke kunnet ta det med i veilederne til solarieiere eller tilsynsmyndighet. Alt i alt vil det være en viss usikkerhet knyttet til innrapporterte data og avviks-statistikken som brukes i denne rapporten. Likevel gir det en god oversikt over hvordan forskriftskravene overholdes.

6.3 Alderskontroll

6.3.1 Er tilsynet med alderskontrollsystemene godt nok?

Resultatene viste at flertallet av virksomhetene har et system for alderskontroll, men at andel avvik sannsynligvis er høyere. For virksomheter med elektronisk alders- og adgangskontrollsystem ble systemet faktisk sjekket av kommunen i bare litt over halvparten av tilfellene, mens ca. 20 % ble delvis sjekket.

DSA har fått flere tilbakemeldinger fra kommunalt tilsynspersonell om utfordringer knyttet til kontroll av alderskontrollsystemer, og da spesielt de systemene der både alders- og adgangskontrollen foregår elektronisk. For å få testet systemene er kontrolløren ofte nødt til å registrere seg som kunde hos den aktuelle solarievirksomheten/-kjeden, noe mange er ukomfortable med. Man må dessuten benytte egen identitet (gjerne BankID) og eget debet-/kredittkort for å teste en del systemer, noe som også kan være problematisk for flere. Det er i tillegg vanskelig å få kontrollert om systemet faktisk stopper de som er under 18 år, da alt tilsynspersonell er over 18 år.

Flere kommuner og Nettverk for miljørettet folkehelsearbeid (NEMFO) har flere ganger etterspurt en liste over alderskontrollsystemer som DSA mener er tilfredsstillende. DSA har tidligere valgt å ikke lage en slik liste, da vi ikke har noen godkjenningsordning for alderskontrollsystemer. I forkant av tilsynskampanjen tok DSA kontakt med de ulike leverandørene av alderskontrollsystemer som vi kjente til og ba om en beskrivelse av systemet. Denne informasjonen ble gjort tilgjengelig for kommunene før kampanjen. DSA ga også der en vurdering av om de respektive systemene var tilfredsstillende, basert på de opplysningene vi fikk. Vi oppfordret allikevel kommunene til å kontrollere systemene for å sjekke at opplysningene stemmer, dersom de hadde mulighet for dette.

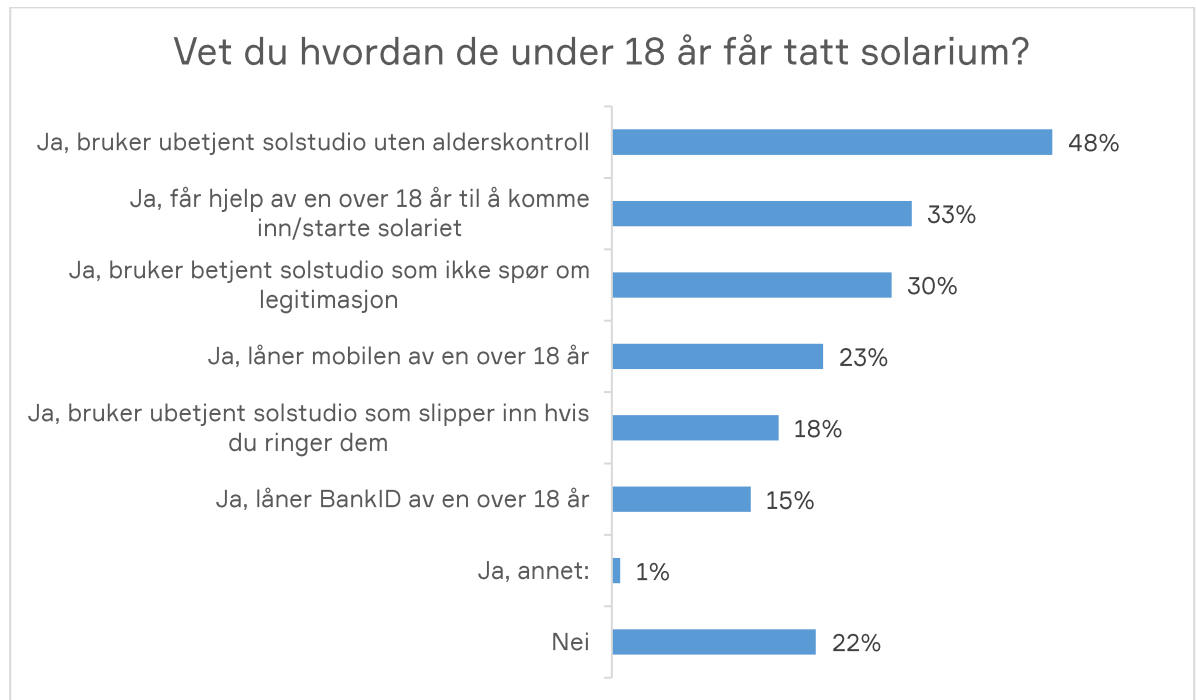
Mange ubetjente solarievirksomheter som har elektronisk alders- og adgangskontroll som sitt primære alderskontrollsystem, har også en alternativ løsning for kunder som ikke kan eller vil benytte BankID til aldersverifisering. Kunden blir da ofte bedt om å ringe et telefonnummer eller taste inn sitt mobilnummer for å få verifisert alderen og få tilgang til solariene. Flere tilsynsførere opplevde å ikke bli spurt om legitimasjon da de ringte oppgitt telefonnummer/la inn sitt mobilnummer, men fikk kun et spørsmål om hvordan de ville betale. Dette er ikke i henhold til regelverket.

Resultatene og rapportene fra tilsynsførerne viser at avvik for kravet om alderskontrollsystem mest sannsynlig er høyere enn det som kommer frem i denne rapporten og at det ikke er enkelt å føre tilsyn med systemene. DSA vil måtte undersøke de ulike løsningene og avklare om det kan sies at kravet til system for alderskontroll er oppfylt eller ikke. Dette kan gi grunnlag for endringer i forvaltningspraksis. Videre må DSA og kommunene jobbe videre med hvordan man skal kunne føre tilsyn med systemene på en tilfredsstillende måte.

6.3.2 Er alderskontrollen god nok?

Kreftforeningen gjennomfører hvert annet år en spørreundersøkelse blant ungdom i alderen 16-24 år der respondentene blant annet blir spurt om solingsvaner og bruk av solarium. I undersøkelsen som ble gjennomført i 2022 (7), mente 36 % av de spurte at det er enkelt å få tilgang til å ta solarium selv om man er under 18 år. Kun et fåtall var blitt nektet adgang til solariet på grunn av aldersgrensen. De som svarte at det var enkelt for de under 18 år å få tilgang, ble også spurt om de kjente til hvordan disse fikk tilgang, se Figur 23. Nesten halvparten mente at de under 18 år brukte ubetjent solstudio uten alderskontroll, mens ca. en tredjedel mente at de under 18 år fikk hjelp av en over 18 år til å komme inn/starte solariet eller at de brukte betjent solstudio som ikke spør om legitimasjon. Det ser også, overraskende nok, ut til å være ganske vanlig å låne bort både mobiltelefon og BankID.

Disse funnene tyder på at dagens regelverk ikke fungerer godt nok etter hensikten og at det må vurderes om regelverket eller forvaltningspraksisen må strammes inn.

Figur 23: Figuren viser hva respondentene som mente det var enkelt å få tilgang til å ta solarium selv om man er under 18 år, har svart på spørsmål om hvordan de under 18 år får tilgang i Kreftforeningens Ungdomsundersøkelse 2022 (7). Det var mulig å avgi flere svar,

6.4 Blir kunden tilstrekkelig informert om risiko ved å ta solarium?

I strålevernforskriften § 38 andre ledd står det at «virksomheten skal informere den enkelte kunde om relevante risikofaktorer ved solariebruk». Etter tilsynskampanjen i 2017 ble forvaltningspraksisen endret til en mindre streng praksis. Virksomheten måtte ikke lenger få signatur fra kunde på at de hadde mottatt informasjonsbrosjyren fra DSA, og det var ikke lenger krav til årlig gjentakelse. Noen avvik som ble avdekket under tilsynskampanjen i 2017 ville derfor ikke bli gitt i 2022.

Spørsmålet er om en mindre streng forvaltningspraksis har ført til at man ikke lenger kan si at kunden blir informert om relevante risikofaktorer. Dette vil innebære at kunden dermed ikke settes i stand til å ta egne informerte valg om han eller hun vil sole seg i solarium.

Kreftforeningen gjennomfører hvert annet år, i samarbeid med DSA, en spørreundersøkelse om solvaner i befolkningen. Undersøkelsen som ble gjennomført i 2022 (6) tyder på at kunden per i dag ikke får nødvendig informasjon. Bare rundt halvparten av de som har tatt solarium siste året har sett informasjonsbrosjyren fra DSA om solariebruk. En av fire har heller ikke sett eller fått informasjon om at solarium øker risikoen for hudkreft. Av de som har sett informasjonsbrosjyren, svarer tre av ti at de tar mindre solarium etter å ha lest brosjyren. Blant ungdom er tallene enda lavere (7). Bare en av tre ungdommer har sett informasjonsbrosjyren og halvparten har sett eller fått informasjon om at solarium øker risikoen for hudkreft.

Tilsynskampanjen avdekket tilfeller der informasjonsbrosjyren fra DSA om relevante risikofaktorer fantes i et elektronisk system, men ikke tilstrekkelig synlig for kunde. Systemene inneholder gjerne både alders- og adgangskontrollsystem, informasjon til kunde og betalingssystem. Bare litt over halvparten av kommunene rapporterte å faktisk sjekke alders- og adgangskontrollsystemene og ca. 20 % sjekket dem delvis. Det er

nærliggende å anta at det er samme andel som eventuelt sjekket om informasjonsbrosjyren fantes tilgjengelig. Fordi samme system benyttes mange steder, kan man anta at samme funn gjelder mange steder. DSA vil måtte undersøke de ulike løsningene videre og avklare om det kan sies at kravet til informasjon er oppfylt eller ikke og om forvaltningspraksis bør endres i retning av strengere praksis.

6.5 Solarieprøven

Strålevernforskriftens § 38 stiller krav til at ansvarlig for daglig drift av solariet og ansatte med kundekontakt skal ha bestått en kunnskapsprøve (9). Prøven har en gyldighet på fem år. Som nevnt i avsnitt 2.1, bekreftet HOD i etterkant av tilsynskampanjen i 2017 at DSA sin tolkning er riktig. Det er den lokale solarievirksomheten som er pliktig til å påse at regelverket overholdes. Allikevel ble det igjen nødvendig å orientere kommunene om DSAs tolkning (18).

Tolkningen i 2017 rettet seg spesielt mot hvem som har kundekontakt. Det ble presisert at alle ansatte med kundekontakt i de lokale solarievirksomhetene må ha bestått Solarieprøven.

Den nye utfordringen som dukket opp for tilsynspersonell i enkelte kommuner i 2022-kampanjen, er spørsmålet om hvem som er ansvarlig for daglig drift av solariene i noen av de inspiserte solarievirksomhetene. DSA sin tolkning sier:

DSA har lagt til grunn at hvem som anses som «ansvarlig for daglig drift» er den eller de som gjør daglig ettersyn/kontroll med solariene og er ansvarlig for mindre vedlikehold. Ansvar for daglig drift kan være delt mellom flere, og det er da flere som må ta Solarieprøven. Hvem som er ansvarlig for daglig drift må vurderes uavhengig av hvordan virksomheten har organisert eier/utleier-forhold. Noen større virksomheter/kjeder har organisert seg slik at det er en person sentralt i virksomheten som anses som ansvarlig for daglig drift av solsenger over hele landet. DSA mener at det er klart at en person ikke alene kan ha ansvar for daglig ettersyn og kontroll med solsenger i en annen del av landet. Her må det også være en lokal person som anses om ansvarlig for daglig drift.

DSAs fortolkning både av hvem tilsynet retter seg mot og hvem som skal ha tatt solarieprøven, ble sendt ut til alle kommuner i etterkant av 2022-kampanjen og lagt ut på nettsidene til DSA. Veiledere til henholdsvis solarieeiere og tilsynsmyndighet (15, 12) vil også bli oppdatert med disse presiseringene.

6.6 Tilsyn hjelper

Tidligere solarietilsyn og undersøkelser har vist at tilsyn hjelper. Solariekravene etterleves bedre i kommuner som fører tilsyn enn i kommuner som ikke gjør det (19). Vi ser av resultatene fra denne tilsynskampanjen at det har vært en bedring i oppfyllelse av fokuskravene sammenlignet med resultatene fra 2017-kampanjen. Vi ser også at oppfyllelse av kravene holder seg over tid, siden det var færre avvik hos virksomheter som ble inspisert både i 2017 og 2022. Tilsyn er også en god anledning for å gi veiledning og informasjon til solarievirksomhetene om gjeldende regelverk, i tillegg til selve kontrollen som avdekker avvik og bidrar til at de rettes.

Selv om alle landets kommuner oppfordres til å bli med når DSA arrangerer tilsynskampanjer, deltok 200 av totalt 426 kommuner i 2017 og 101 av totalt 356 kommuner i 2022. Covid-19-pandemien har nok en del skyld i at mange ikke kunne delta i 2022, noen kommuner har ikke noen solarievirksomheter å føre tilsyn med, og det kan være kommuner som fører tilsyn utenom slike kampanjer. Deltakelsen indikerer likevel en relativt lav grad av tilsyn med solarier.

Når resultatene viser lav grad av oppfyllelse av forskriftskravene, og vi vet at tilsyn bidrar til bedring, er det mye å hente på å få flere kommuner til å utføre solarietilsyn. DSA har en utfordring med å finne de riktige virkemidlene for å få flere kommuner til å gjennomføre tilsyn.

7 Konklusjon

Hensikten med denne landsomfattende tilsynskampanjen var å undersøke i hvilken grad solariebransjen oppfyller de nyeste kravene i strålevernforskriften, etter at disse kravene har vært gjeldende i over fem år. Videre skulle tilsynet se grad av oppfyllelse over tid, ved å sammenligne resultater fra forrige tilsynskampanje i 2017.

Rapporten inkluderer resultater fra tilsyn ved 265 solarievirksomheter fordelt på 101 kommuner. Omtrent halvparten av virksomhetene var mindre virksomheter med opptil 5 solarier, sju av ti var rene solstudioer, mens en av fire var del av annen virksomhet og 2 % var arbeidsplasser som tilbyr solarium til egne ansatte.

Kampanjen avdekket at 65 % av de inspiserte virksomhetene hadde avvik fra ett eller flere av de fem fokuskravene. Hver virksomhet hadde i gjennomsnitt 1,2 avvik. Dersom vi ekskluderer kravet om melding til DSA, som ikke var et fokuskrav i 2017 og som heller ikke er et av de nyeste kravene, er de tilsvarende tallene 60 % og 1,0 avvik. Dette er en bedring på 15 % fra 2017. Den gang hadde 71 % av de inspiserte virksomhetene minst ett avvik og gjennomsnittlig antall avvik per virksomhet var 1,9. Forbedringen er minst for Solarieprøven og størst for system for alderskontroll og informasjon til kunde. Som i 2017, var det også denne gang de minste virksomhetene med ett eller to solarier som hadde flest avvik, og hel- og deltidsbetjente hadde flere avvik enn ubetjente virksomheter. Vi så størst forbedring hos virksomheter som ble inspisert i både 2017 og 2022.

Resultatene viser at tilsyn fører til større grad av oppfyllelse av kravene i strålevernforskriften. Det er derfor et mål å få flere kommuner til å føre tilsyn. Tilsynskampanjen har også synliggjort utfordringer tilsynsførerne har med å kunne avdekke mangler ved alderskontrollsystemene og informasjon til kunde. Personer under 18 år får fortsatt tilgang til solarier. Kundene blir heller ikke i tilstrekkelig grad informert om relevante risikofaktorer knyttet til solariebruk. For å redusere risiko for hudkreft og nå målene i den nasjonale UV- og hudkreftstrategien om å redusere veksten i forekomst og dødelighet av hudkreft, må eksponering for sol og solarium reduseres. Det er derfor grunn til å stramme inn regelverket og forvaltningspraksis knyttet til solarier.

8 Litteraturhenvisninger

1. Magnus P, Brunborg G. Føflekkreft – forekomst, årsaker og forebyggende tiltak. En kunnskapsoversikt. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt; 2015.
<https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2015/foflekkreft---forekomst-arsaker-og-forebyggende-tiltak-pdf.pdf> (12.12.2022)
2. Nilsen LTN, Johnsen B, Komperød M, Christensen T, Hannevik M. UV-eksponering av den norske befolkningen. Fra sol og solarier. StrålevernRapport 2015:7. Østerås: Statens strålevern; 2015.
https://dsa.no/publikasjoner/_/attachment/inline/ce4a0e3b-a6be-491b-865b-421643bfc467:00e5ba453ac85a2879131c78d397204d3012c179/StralevernRapport_07-15_UV-eksponering.pdf (12.12.2022)
3. Scientific Committee on Health Environmental and Emerging Risks. Opinion on biological effects of ultraviolet radiation relevant to health with particular reference to sunbeds for cosmetic purposes. Luxembourg: European Commission; 2016
https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/scientific_committees/scheer/docs/scheer_o_003.pdf (12.12.2022)
4. Karimkhani C, Green AC, Nijsten T, et al. The global burden of melanoma: results from the Global Burden of Disease Study 2015. British Journal of Dermatology 2017; 177(1): 134-140.
5. IARC Working Group on Risk of Skin Cancer and Exposure to Artificial Ultraviolet Light. Exposure to artificial UV radiation and skin cancer: Vol. 1. Lyon: International Agency for Research on Cancer; 2006.
6. Kreftforeningen i samarbeid med Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA). Solvaneundersøkelse i den norske befolkningen 2022. Oslo: Respons Analyse; 2022.
<https://kreftforeningen.no/content/uploads/2022/08/solvaneundersokelse-2022.pdf> (12.12.2022)
7. Kreftforeningen. Ungdomsundersøkelse: Sol og solarium 2022. Oslo: Respons Analyse; 2022.
<https://kreftforeningen.no/content/uploads/2022/08/ungdomsundersokelsen-2022.pdf> (12.12.2022)
8. Nilsen LTN, Saxebøl G, Kofstadmoen H, Espetvedt SL, Sørensen IL, Nøkleby H et al. Nasjonal UV- og hudkreftstrategi. DSA-rapport 2019:02. Østerås: Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet; 2019.
https://dsa.no/publikasjoner/_/attachment/inline/4edd5693-bb65-4b90-88ad-2da96d712dfd:0307782ad6db56bad4dfce8bf3a49fc84264df98/DSA-rapport%2002-2019%20UV_strategi_komplett.pdf (19.01.2023)
9. Forskrift om strålevern og bruk av stråling (strålevernforskriften). FOR-2016-12-16-1659. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-12-16-1659> (13.12.2022)
10. WHO. Artificial tanning devices. Public health interventions to manage sunbeds. Geneva: World Health Organization; 2017.
<http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/255695/9789241512596-eng.pdf?sequence=1> (13.12.2022)
11. Nicolaissen SI, Bredholt K, Nilsen LTN, Øvergaard S, Kofstadmoen H. Nasjonal tilsynskampanje med solarieeffektivitet i 2017. DSA-rapport 2019:05. Østerås: Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet; 2019.
https://dsa.no/publikasjoner/_/attachment/inline/c0e32064-3dfa-47a7-8a30-c655be12efbf:a0a28e0af467cdfa940b921cf38eea7f1eee0087/DSA-rapport_05-2019_Solarietilsynskampanjen.pdf (13.12.2022)
12. Veileder for kommunens tilsyn med solarier. Østerås: Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet; 2020.
https://dsa.no/publikasjoner/_/attachment/inline/fc3df383-5e42-455e-9b2b-9972c4594a53:7bc931c50ef32f64947adfbf47d8871b9e501e2e/Veileder%20for%20kommunens%20tilsyn%20med%20solarietilsyn.pdf (13.12.2022)
13. Artificial tanning sunbeds: risks and guidance. Geneva: World Health Organization; 2003.
<https://who.int/publications/i/item/9241590807> (8.2.2023)
14. IARC Working Group on the Evaluation of Carcinogenic Risks to Humans. Radiation. A review of human carcinogens. IARC Monographs on the Evaluation of Carcinogenic Risks to Humans 100D. Lyon: International Agency for Research on Cancer; 2012.
<https://monographs.iarc.fr/wp-content/uploads/2018/06/mono100D.pdf> (09.01.2023)
15. Veileder til solstudioinnhavere og de som tilbyr soling i solarium. Veileder til forskrift om strålevern og bruk av stråling. Veileder 3. Østerås: Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet; 2012.

https://dsa.no/publikasjoner/veileder-3-veileder-til-solstudioinnehavere-og-de-som-tilbyr-soling-i-solarium/Veileder3_revisjon%20JUNI%202021.pdf (13.12.2022)

16. Statens strålevern. Nye regler for solarievirksomheter. StrålevernInfo 3:2016. Østerås: Statens strålevern; 2016.
https://dsa.no/publikasjoner/straleverninfo-3-2016-nye-regler-for-solarievirksomhet/Str%C3%A5levernInfo_3-2016_solarier%20nye%20forskriftskrav_revidert%20mai%202018.pdf (13.12.2022)
17. European Committee for Electrotechnical Standardisation. Household and similar electrical appliances – Safety. Part 2-27: Particular requirements for appliances for skin exposure to ultraviolet and infrared radiation. EN-60335-2-27:2013, Brussels: CENELEC; 2013.
18. Orientering om virksomhetsbegrepet og kravet til Solarieprøven. Brev datert 1. juli 2022 fra DSA til kommunene etter tilsynskampanjen.
<https://dsa.no/sol-og-solarium/eiere-og-tilbydere-av-solarium/Brev%20til%20kommunene%20som%20deltok%20i%20tilsynskampanjen.pdf> (09.01.2023)
19. Aalerud TN, Nilsen LTN, Hannevik M. Solarier i Norge. Regelverk og status etter tilsyn. StrålevernRapport 2011:12. Østerås: Statens strålevern, 2011.
https://dsa.no/publikasjoner/_/attachment/inline/77fa1751-d776-42aa-8ce9-6a08acac59cb:6852472657be7066f46f922a6ca88a3ae0405/StralevernRapport_12-2011.pdf (13.10.2022)

ISSN 0804-4910

dsa@dsa.no
+47 67 16 25 00
dsa.no

- 1 DSA-rapport 01-2023
**Radioaktivitet i dyr på
utmarksbeite 2021**
- 2 DSA-rapport 02-2023
**Nasjonal tilsynskampanje med
solarievirkksomheter i 2022**